

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Факультет іноземної та слов'янської філології

Кафедра германської філології

Толбатова Олена Олександрівна

**ГАСТРОНІМИ В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ТА ЇХ
ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Спеціальність: 035 Філологія

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник

_____ Т.М. Буренко,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської філології

« ____ » _____ 20__ року

Виконавець

_____ О.О. Толбатова

« ____ » _____ 20__ року

Суми 2020

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

The Department of Foreign and Slavonic Philology

The Chair of Germanic Philology

Tolbatova Olena Oleksandrivna

**GASTRONYMS IN ENGLISH LITERARY WORKS AND THEIR
UKRAINIAN REPRODUCTION**

Program subject area: 035 Philology

Field of Study: 03 The Humanities

Graduation Project

Supervised by

Associate Professor

Burenko T.M.

Performed by

Tolbatova Olena

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕНЬ	
АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ГАСТРОНІМА	8
1.1. Визначення і характеристики гастроніма в перекладацькому контексті	8
1.2. Класифікації гастроніма в контексті перекладу.....	16
Висновки до Розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ГАСТРОНІМА	21
2.1. Особливості культурно-специфічної лексики в перекладознавстві	21
2.2. Стратегія у перекладознавстві як методологічний інструмент.....	29
2.3. Аналіз методів та матеріалів дослідження.....	33
Висновки до Розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ ЗА	
РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	38
3.1. Аналіз стратегій та способів відтворення гастроніма у фантастичному жанрі	39
3.2. Аналіз стратегій та способів відтворення гастроніма у реалістичному жанрі	46
Висновки до Розділу 3.....	56
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	60
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	66
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	67
SUMMARY	68

ВСТУП

Харчування, кулінарія і їжа – це той невід’ємний атрибут людського життя, який віднайшов своє відображення не лише на побутовому рівні, а й у багатьох інших проявах культури, наприклад, живописі, скульптурі, кіно і художній літературі.

Деякі продукти харчування та страви є культурно-специфічними, а отже передача їхніх назв при перекладі становить певні труднощі. Потреба у комплексному вивченні особливостей перекладу гастронімів з урахуванням їхніх лінгвістичних, культурологічних та когнітивних характеристик з англійської мови українською можливе на основі аналізу функціонування англійських гастронімів (АГ) як об’єктів англо-українського перекладу і зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Об’єктом дослідження є гастронім та квазі-гастронім як особливий різновид перекладацьких труднощів у сучасному художньому дискурсі.

Предметом аналізу є певні особливості перекладу гастронімів та квазі-гастронімів з англійської мови на українську.

Метою дослідження є аналіз та визначення особливостей іншомовного відтворення квазі-гастронімів і культурно-специфічних гастронімів. Реалізація мети передбачає вирішення низки **задач і завдань**:

- дати визначення гастроніму та квазі-гастроніму як особливим об’єктам перекладознавчого дослідження;
- охарактеризувати і проаналізувати труднощі перекладу культурно-специфічної лексики;
- визначити способи і засоби подолання лексичних труднощів в англо-українському художньому перекладознавстві;
- з’ясувати і проаналізувати особливості перекладацького відтворення гастроніма як національного маркера;

– визначити особливості перекладу, головні стратегії і способи перекладу гастроніма і квазі-гастроніма в сучасному літературному перекладі;

– провести аналіз щодо відтворення гастроніма та квазі-гастроніма в аспекті англо-українського перекладу з погляду на особливості застосовані перекладачем стратегії і на способи перекладу.

Матеріалом дослідження є 330 прикладів АГ з роману “ *Harry Potter and the Chamber of Secrets* ” авторства англomовної письменниці Дж.К.Ролінг і його перекладу на українську, виконаного В. Морозовим; “ *Five Quarters of the Orange* ” письменниці англ. письм. Дж.Гаррис і перекладу цього твору Д. Москвітіною; роману “ *The Silkworm* ” англ. письм. Джоан «Джо» Роулінг (псевдоніми — Дж. К. Ролінг і Роберт Галбрейт) і його перекладу укр. мовою, Н. Ференс.

Методи дослідження відповідають меті і завданням. Наведені методи наукового і перекладознавчого характеру. Аналіз класифікацій застосовувався для впорядкування і представлення матеріалу у класифікаційному вигляді. Як провідний перекладознавчий метод був задіяний порівняльний аналіз для порівняння між собою як текстів оригіналу і текстів перекладу в цілому, так і на рівні відемних складових. На основі структурно-семантичного аналізу досліджувалися формально-змістові характеристики і особливості вербальних одиниць лексичного рівня. Функціональний аналіз застосовувався для визначення функціональних характеристик вих. тексту і одиниць. За результатами аналізу застосовано індуктивний метод.

Наукові положення:

1. Нами було запропоновано нове визначення терміну «гастронім», було вдосконалено існуючі семантичні класифікації лексичних одиниць на позначення відповідних дій, явищ, об'єктів і суб'єктів пов'язаних з харчуванням, їжею і стравами. Гастронім – лексичні одиниці на позначення їжі (страв), харчування у процесі життєдіяльності, які пов'язані з

особливостями приготування страв. Гастронім становить мовні перекладацькі особливості і труднощі за умови його культурно-орієнтованого характеру з національним навантаженням. Цей гастронім віднесемо до реалій. Для вирішення перелічених труднощів перекладу застосовуються аналогічні звичайні способи перекладу для реалій.

2. Серед актуальних перекладацьких стратегій для квазі-гастронімів і гастронімів ми акцентуємо увагу на очуження і одомашнення. Підбір актуальної стратегії обумовлюється перекладацькими особливостями і нормами, які змінюються в залежності від багатьох екстралінгвістичних чинників.

3. При англо-українському перекладі культурно-специфічних АГ в літературі реалістичного і фантастичного жанрів перекладачі використовують 2 стратегії в залежності від особливостей впливу інновацій на сферу, аудиторії читачів (з урахуванням особливостей) і певних уявлень перекладача. Серед інструментів перекладу культурноспецифічних гастронімів застосовується описовий переклад, транскодування, контекстуальна заміна, гіпероніми. При перекладі квазі-гастронімів, які характеризуються okazionalnistiu і нажаль не мають словникових відповідників, часто відбувається втрата ефектів фантастичності якщо у перекладача переважає одомашнення.

Наукова новизна: авторами дано визначення *квазі-гастроніма* і *гастроніма* в контексті перекладу і сформульована семантична класифікація зазначених понять; акцентовано увагу на особливостях використання багатьох способів і стратегій при перекладі культурно-специфічних гастронімів в досліджуваних текстах з англійської мови українською.

Практичне значення: результати дослідження є певним актуальним додатком до сучасного перекладознавства, порівняльного перекладознавства і лексикології та можуть застосовуватися при викладанні як курсів теорії перекладу, практичного перекладу, порівняльного мовознавства.

Апробація результатів дослідження. Головні результати дослідження викладено [24, с. 116-120] у доповіді на міжнародній науковій конференції Scientific and technological revolution of the XXI century '2020 Sergeieva&Co Lußstr. 13, 76227 Karlsruhe, Germany, June 11–12 2020. За матеріалами роботи опубліковано статтю (Karlsruhe, Germany, 2020) [13, с. 104-107].

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаних джерел.

У вступі наведені: актуальність дослідження, мета, завдання дослідження, методи дослідження, положення, що виносяться на захист, наукова новизна, практична значимість, апробація результатів дослідження.

У першому розділі проаналізовані теоретичні засади дослідження англо-українського перекладу гастронімів з урахуванням особливостей перекладу англійської лексики.

Другий розділ присвячений розгляду методологічних засад дослідження англо-українського перекладу гастронімів.

У третьому розділі проведено перекладацький аналіз на основі стратегій і способів відображення гастроніма у творах реалістичного і фантастичного жанрів.

В дослідженні акцентовано увагу на визначенні провідних стратегій і способів перекладу специфічних гастронімів при перекладі на основі матеріалів англомовних романів.

Ми дійшли висновку, що неперекладна лексика є синонімічною до безеквівалентної лексики. При перекладі гастронімів у тексті фантастичного жанру превалює одомашнення. Провідними способами перекладу у творах реалістичного жанру виявилися використання гіперонімів, контекстуальної заміни та транскрибування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕНЬ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ГАСТРОНІМА

1.1. Визначення і характеристики гастроніма в перекладацькому контексті

Перекладознавство - популярне давнє явище - дуже складне і багатогранне. Переклад як людська діяльність є одним із найдавніших. Це виникло з необхідності встановлення контактів між різними групами людей первісного суспільства. Хоча переклад став способом вирішення нагальних практичних проблем, переклад також набув статусу одного з основних джерел культурного обміну, а отже, і взаємного збагачення різних етнічних груп та цивілізацій.

Крім того, та чи інша людина стикається з цим щодня. Тому знання, якими на даний момент володіє людство, не можна назвати вичерпними, а тому потреба у дослідженні перекладу все ще залишається актуальною.

Згідно з класифікацією Р. Якобсона, переклад має три різновиди:

Внутрішньомовний переклад (перейменування) - інтерпретація словесних знаків за допомогою інших знаків тієї ж мови.

Міжмовний переклад (власне переклад) - тлумачення словесних знаків за допомогою інш. мови.

Мінтерсеміотичний переклад (трансмутація) - інтерпретація словесних знаків за допомогою невербальних знакових систем [30].

Ми, перекладачі, маємо справу з міжмовним перекладом. Перекладач або теоретик перекладів розуміє, що, насамперед, сам переклад є культурним явищем, досягнення взаєморозуміння між представниками двох культурних груп. Як фахівці в галузі досліджень перекладу, ми усвідомлюємо, що переклад не просто встановлює взаємозалежність між лексичними або синтаксичними одиницями. Натомість перекладач інтерпретує думки та ідеї,

намагаючись ретельно зважити спільне та різне не лише в об'єктивному („матеріальному“), але й у культурному, оскільки ставлення мовця до об'єкта чи явища, як правило, є предметом спілкування, оскільки, як зазначав вищезгаданий Р. Якобсон, значення не належить предмету реальності, а знаку [13, с. 104-107], [24, с. 116-120], [30].

Останнім часом лінгвісти, філологи та перекладачі все частіше звертаються до проблеми взаємозв'язку мови, мовлення, мислення та культури, зокрема до питання лінгвістичної картини світу. Відомий вчений Е. Сепір порівнює мову з такою ж повсякденною та звичною діяльністю людини, як і ходьба. Він зазначає, що мова, на відміну від ходьби, яка властива людській природі, не передається у спадок. Мова не інстинктивна, вона набута і виконує культурну функцію. Е. Сепір стверджує, що мовлення є історичною спадщиною соціальної групи, сформованої в результаті тривалого використання [13, с. 104-107], [22, с. 5], [24, с. 116-120].

Однак вчений не згоден з тим, що мова і культура можуть поєднуватися з причинно-наслідковим зв'язком. Він мислить наступним чином: культура - це те, що робить і думає суспільство, а мова - ЯК вона думає. Е. Сепір зазначає, що тісний зв'язок між цими явищами простежується лише на суто лексичному рівні і представляє інтерес лише для вивчення запозичень. Більше того, вчений каже, що «жоден студент, який вивчає лінгвістику, не повинен помилятися, ототожнюючи мову з її словниковим запасом» [44, с. 104].

Ребрій О.В., досліджуючи, серед іншого, сучасні концепції творчості в перекладі, приходять до висновку, що інтертекстуальність перекладу, набута в епоху постмодерну, породжує міжкультурну інтертекстуальність, завдяки яким культури мають можливість не лише перейняти інші культурні значення, а й нові способи їх освоєння. Виходячи з цього, автор називає переклад "засобом пізнання / (саморефлексії), засобом індивідуального та колективного розвитку та засобом формування культурного континууму", та

наголошує на значній ролі різних типів перекладу у формуванні культур [19, с. 24–25; тільки там, с. 33].

Поняття культури дуже широке і охоплює всі сфери людського життя. Отже, перше визначення, дане Публічним електронним словником української мови, характеризує культуру як «сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством за всю його історію» [53]. Оксфордський словник, серед іншого, формулює майже ту саму ідею, визначаючи культуру як «мистецтво та досягнення в інших сферах інтелектуальної діяльності загалом» та «ідеї, звичаї та соціальна поведінка нації чи суспільства» [57].

Дослідники також досі не досягли консенсусу щодо концепції "лінгвістичної картини світу". Ця концепція розглядається в багатьох контекстах і набуває різних відтінків.

Поняття "лінгвістична картина світу" бере свій початок із вчень відомого німецького мовознавця Вільгельма фон Гумбольдта, який ввів визначення мови як відображення "духу народу", що нерозривно пов'язане зі структурою мови [9, с. 147].

Л.Вайсгербер першим застосував термін «лінгвістична картина світу» (Weltbild der Sprache) у своїй монографії «Рідна мова та формування духу». Дослідник зазначає, що мова «дозволяє людині об'єднати весь досвід в єдину картину світу і змушує забути, як вона сприймала світ до вивчення мови» [6, с. 51].

На основі цих досліджень була побудована гіпотеза Сепіра-Ворфа про мовну відносність. Вони стверджують, що процес пізнання світу відбувається крізь призму мови. Е.Сепір, вивчаючи мови індіанських племен, намагався довести залежність культури та світогляду від мови, а також неможливість індивідуалізованого сприйняття через неминучий вплив мови на особистість [22, с. 117]. Натомість Б.Ворф не спростовував індивідуалізований світогляд, а лише зазначив, що мова визначає, як саме ми можемо пізнати світ [22, с. 174].

О.О.Корнілов, формулюючи визначення "мовної картини світу", стверджує, що воно відображає не сучасні уявлення та світогляди певної етнічної групи, а його розуміння світу на первинному, наївному, донауковому етапі пізнання [15, стор.15]. Ю.Д.Апресян також використовує поняття "наївність". Він розрізняє поняття "мовна картина світу" і "наївна картина світу". У своїй статті "Образ людини відповідно до мови. Спроба систематичного опису" автор виводить кілька тверджень про "мовну картину світу".

1) кожна природна мова відображає спосіб сприйняття світу. Ю.Такі загальні уявлення людей, які виникають в результаті цього, Апресян називає "колективною філософією", яка є обов'язковою для всіх носіїв мови.

2) те, як ми розуміємо світ, має подвійний характер; тому що, з одного боку, вона є універсальною для всього людства, а, з іншого боку, національно специфічною, оскільки залежить від конкретної мови, якою користується група людей.

3) необхідно розрізняти "наївне" та "примітивне", оскільки в цьому контексті "наївне" означає ненаукове сприйняття, тобто побутове.

В результаті, "мовна картина світу" включає власну систему наївних понять, таких як: час, простір, етика [3, с. 38–39].

Професор З.Д.Попов стверджує, що "лінгвістична картина світу - це сукупність уявлень людей про реальність, які фіксуються в одиницях мови на певному етапі розвитку народу" [18, с. 5].

Сучасний дослідник слов'янської філології з Естонії Л.Рябов на основі вже згаданого дослідження та ряду інших визначає лінгвістичну картину світ як єдина система поглядів, що складається із сукупності уявлень про світ, що відображаються на лексичному рівні певної мови світу [21, с. 3].

На наш погляд, їжа - це не найменш важливий аспект культури, адже це те, що є невід'ємною частиною нашого життя, що супроводжує нас від початку людства. З розвитком культури відбувається одночасно з розвитком окремих її компонентів. Гастрономічна культура з'являється і формується у

вигляді національних страв, столових традицій та звичаїв; вона також зазнає змін внаслідок різних зовнішніх факторів (наприклад, міграційних процесів, воєн та встановлення дипломатичних та культурних зв'язків з іншими державами, а отже, і етнічними групами) [45].

Французький антрополог та етнограф К. Леві-Стросс у своїй праці "Міфологія" аналізує культуру та суспільство крізь призму традицій їжі та бенкету. Дослідник зазначає, що кулінарія відрізняє людину від тварин, відокремлює її від природи і стає основою для утвердження культури. Він вводить поняття "кулінарний трикутник", в якому через взаємозалежність трьох понять: сирого, вареного та гнилого він розробляє власний підхід до структурування типів культур. Подібним чином, через протиставлення смаженого та приготованого, він характеризує культурне та природне, чоловіче та жіноче та пояснює, як кулінарія впливала на розвиток культури загалом та розвиток культури та світогляду конкретних народів [39].

Л. Рябова загалом прирівнює процес приготування їжі до творчості, вона називає конкретні страви витворами мистецтва, кожна з яких має відповідну назву [21, с. 5].

Звернемось до фольклору, дзеркала культурних особливостей народу. Українська мова сповнена прислів'їв та приказок про їжу. Давайте згадаємо хоча б деякі з них:

Як пшениця, така і паляниця.

Без солі, без хліба немає обіду.

Не можна спекти половину хліба.

Переважна більшість із них - це хліб-сіль, які традиційно теж вітають дорогих гостей. Таким чином, можна зробити висновок, що ці продукти мають культурний колір; вони є символами процвітання, добробуту та гостинності.

У англomовному світі також бракує метафоричних виразів та прислів'їв, що містять їжу. Приклад: *An apple a day keeps the doctor away.*

Коли яблуко з'їси, вік здоровий будеш ти.

It is my cup of tea.

Це мені до душі. Дослівно: це—моя чашка чаю.

Bread always falls on the buttered side.

Бутерброд падає до низу маслом завжди.

ми бачимо, що найпоширеніші та вживані продукти харчування згадуються у народній творчості. Яблуко є одним з основних фруктів для жителів Великобританії та США, з нього роблять різноманітні солодощі, випічку та соуси. Не слід забувати, що в християнській культурі, особливості якої притаманні як нашому світогляду, так і ідеям британців, американців та більшості англомовного населення, яблуко символізує спокусу.

Не дивно, що чай, як улюблений напій мешканців туманного Альбіону, має значення насолоди в англійській мові. Образ хліба теж не рідкість, але на відміну від українців, англомовні використовують комбінацію хліба та масла, а не хліб та сіль.

Про взаємозв'язок між їжею та культурою розглядається у книзі К. Даніеля "Нежерливі діти: хто кого їсть у дитячій літературі". Спочатку автор стверджує, що, незважаючи на те, що їжа є елементом повсякденного життя, вона не позбавлена вищої цінності, ніж просто задоволення біологічних потреб людини. Це ми можемо побачити на прикладах дитячої художньої літератури, де їжа є досить поширеною і відіграє значну роль у побудові портретів персонажів та самого сюжету.

Перший розділ книги присвячений проблемі продовольчої та культурної ідентифікації та має назву "Ти те, що ти їси", де автор пояснює взаємозв'язок між смаковими уподобаннями та національними особливостями. Серед факторів, що впливають на джерела їжі та традиції споживання, дослідник відзначає географічний фактор та релігійні особливості певної соціальної групи (наприклад, чисте - те, що можна їсти; святе чи брудне - табу). Також згадуються культурно визначені соціальні дієтичні правила, що визначають не тільки дозволені та заборонені продукти,

але також і перелік того, що зазвичай вживають представники певної статі та віку, часу прийому їжі та способу вживання (тобто "гарні манери") [35].

Відомий французький філософ і лінгвіст Р.Барт у своїй статті "Про психосоціологію сучасного споживання їжі" ("Vers une psycho-sociologie de l'alimentation modern") називає їжу системою спілкування, а кожен продукт або страву - повноцінною -знак, що постійно змінюється. щось поглинає, а щось втрачає [32].

Дослідник Т.М.Князева, узагальнюючи ідею їжі в працях П.Бурдьє, Т.Веблен та інших, приходять до висновку, що «поняття їжі в культурі повсякденного життя - це специфічна система норм, принципів і закономірностей, втілених у методах кулінарії, сукупність прийнятих у цій культурі продуктів та їх поєднань, практика споживання їжі, а також роздуми про процеси приготування їжі та їжі. Концепція їжі в культурі повсякденного життя виконує такі функції: регулятивна, функція маркування соціального та культурного статусу особистості, комунікативна, поступальна, функції ідентифікації та інтеграції. Водночас найважливішою є регулююча функція та функція маркування соціального та культурного статусу "[12].

Вивчаючи продукти харчування з точки зору перекладу, ми стикаємося з необхідністю вирішити термінологічне питання щодо одиниць, які слід розглянути далі в цій роботі. На відміну від інших термінологічних систем, кулінарні терміни зазвичай використовуються і тому піддаються постійному екстралінгвістичному впливу (особливо в сучасну епоху глобалізації).

Дослідник глютенного дискурсу І.О.Державецька зазначає у своїй статті, що сьогодні нам бракує термінологічної єдності щодо галузі, пов'язаної з харчовими продуктами, включаючи визначення клейковинного дискурсу, яке оперує І.О.Державецька[10]. Вона описує дискурс клейковини як такий, що "характеризує кулінарію як мистецтво, яке вимагає спеціальних наукових знань та навичок, а також розуміння тонкощів кулінарії, оцінки його смаку та власного споживання" [там само]. Тому через нестабільність термінологічної бази сьогодні ми маємо багато синонімічних неологізмів.

Так, наприклад, в англомовних джерелах ви можете знайти такі терміни, як лексеми, пов'язані з їжею, терміни їжі та терміни приготування їжі [42; 43]. В україномовних регіонах це питання досі не настільки популярне, але в роботах та статтях, присвячених вивченню їжі в лінгвістичному або перекладацькому аспекті, фахівці використовують поняття глутонім [10], гастрономія [17] або термін гастрономія [23]. Л. Рябова через відсутність відповідного терміна також вводить свій і називає його кібонімом, заснованим на латинському слові *cibus* (їжа чи їжа). Відповідно, цибонімічну систему вона називає "системою назв продуктів і страв з усіма внутрішніми взаємозв'язками, ієрархією тощо". [24, с. 116-120], [21, с. 5–6].

У цьому дослідженні ми будемо використовувати термін гастрономія, який, на наш погляд, є найбільш точним і зрозумілим. Тому ми вважаємо за необхідне надати інтерпретацію гастрономії з точки зору перекладу, яку ми будемо використовувати надалі у кваліфікаційній роботі [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Гастронім (гр. *Gaster* - шлунок, гр. *Onoma* - назва) - це лексична одиниця, що відображає процеси виробництва їжі, а також - приготування їжі, подавання та їжі.

Зрозуміло, що перелік гастрономів включає лексеми, що представляють різні частини мови, і розробити класифікацію на основі морфологічних особливостей гастрономії. Наприклад, їх можна розділити на дієслова, що позначають дії, спрямовані на переробку продуктів або їх використання; іменники, які фактично позначають предмети, предмети використання та місця вживання; прикметники, що характеризують стан предметів та властивості предметів використання) [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Однак, оскільки в цьому дослідженні ми більше зосереджуємось на культурологічному факторі перекладу, ніж на лінгвістичному, нам потрібно приділяти значну увагу тому, з чим культура безпосередньо пов'язана:

символом та значенням. Галузею мовознавства, що вивчає значення, є семантика, тому класифікувати гастрономію в цьому випадку необхідно з семантичної точки зору [13, с. 104-107], [24, с. 116-120]. Тому в наступному розділі ми пропонуємо провести аналіз семантичної класифікації гастрономів.

1.2. Класифікації гастронома в контексті перекладу

Гастрономія, як ми вже зрозуміли з розділу 1.1., - це широке поняття, яке охоплює широкий спектр лексичних одиниць. Вітчизняні та зарубіжні дослідники пропонують різні класифікації гастрономічних страв.

Наприклад, дослідник німецької фразеології О. Л. Лапінін класифікує "компоненти-гастрономія" відповідно до предметно-концептуального відношення на чотири групи:

1) харчові продукти тваринного та рослинного походження, які в свою чергу поділяються на підгрупи: м'ясо та м'ясні продукти; крупи, крупи та борошняні вироби; овочі та зелень; молоко та молочні продукти; фрукти та ягоди; риба та рибні продукти; солодощі, горіхи та сухофрукти;

2) ароматизатори, приправи та сировина;

3) готові страви;

4) алкогольні, слабоалкогольні та безалкогольні напої [17].

З цієї класифікації видно, що О. Л. Лапініна зосереджується виключно на предметах використання. На наш погляд, такий підхід дещо обмежений. Ми також не можемо погодитися з поділом "сировина", оскільки будь-який із перелічених видів сировини (наприклад, сироп або цукор) вже є харчовим продуктом.

У більш лексикографічній роботі І. О. Державецька класифікує "глютоніми" таким чином:

1) види їжі (до цих одиниць вчений відносить ті, що вказують на споживання їжі та особливості її постачання);

2) якість та готовність;

- 3) смакові властивості;
- 4) фактичні харчові продукти, які поділяються на: фрукти та овочі; закуска; м'ясні страви; супи; морепродукти; десерти; крупи; безалкогольні напої; алкоголь;
- 5) імена осіб, які займаються кулінарією;
- 6) назва закладів харчування.

На наш погляд, ця класифікація є більш повною, оскільки вона вже включає суб'єкти процесу приготування їжі, характеристики їжі та громадські місця для їжі. Однак певні логічні зв'язки в класифікації І. О. Державецької також потребують перегляду, оскільки, наприклад, при "фактичному харчуванні" дослідник, виділяючи підгрупи, ставить в один ряд товарів (як ми розуміємо, вихідний матеріал) і неповний перелік різновидів страв. Представляючи закуски, супи та десерти, вона ігнорує гарніри [10].

Іспанські дослідники В. Остер та Т. Молзе-Кейс розробили ще більш детальну класифікацію лексичних предметів, що стосуються їжі:

- 1) види їжі (до якої входили як прості продукти, так і ті, що є результатом виробництва);
- 2) види напоїв;
- 3) харчові властивості;
- 4) види їжі;
- 5) деталі або деталі;
- 6) способи приготування;
- 7) предмети (з якими готується їжа);
- 8) місця (приміщення);
- 9) люди;
- 10) частини тіла;
- 11) стан людини;
- 12) відчуття;
- 13) дії, особливо ті, що вказують на способи прийому їжі та пиття;
- 14) описові прикметники, пов'язані з їжею;

15) метафоричні вислови [13, с. 104-107], [24, с. 116-120], [42].

На наш погляд, ця класифікація є досить структурованою та корисною для вивчення особливостей перекладу гастрономії в літературних текстах. Вчені навіть посилаються на окрему групу метафоричних виразів, утворених на основі гастрономії.

Таким чином, на основі вже існуючих класифікацій, обговорених вище, та аналізу лексеми гастрономії [13, с. 104-107], [24, с. 116-120], представлених у матеріалах дослідження, ми розробили власну класифікацію гурманів з точки зору перекладу, розбиваючи їх на семантичні групи та подаючи у вигляді концептуальної схеми, наведеної нижче на рис. 1.1.

Недарма на схемі представлена класифікація у вигляді ієрархічної системи, адже поділ великого лексичного шару на групи вказує на

Рисунок 1.1 – Семантична класифікація гастрономіа

спорідненість певних лексичних одиниць, а отже, і можливість обговорення системного підходу в стратегії перекладу. Таким чином, ми поділили всіх проаналізованих гурманів на сім категорій, виділивши деяких з них під категорії [13, с. 104-107], [24, с. 116-120]:

1) їжа (все, що їдять художні персонажі):

а) продукт, який розжовується і який можна використовувати окремо та / або використовувати для приготування їжі);

б) страва (готується з кількох продуктів);

в) напій (має рідку структуру і використовується в основному для втамування спраги);

2. особа (яка бере участь у виробництві їжі, приготуванні їжі або подачі їжі);

3. заклад (заклад громадського харчування);

Крок 4:

а) переробка (включає всі дії з підготовки їжі до споживання);

б) використання (лексеми для позначення способів вживання як рідкої, так і твердої їжі);

5. інструменти (посуд та кухонна техніка);

6. одиниця виміру;

7. майно:

а) смак;

б) аромат;

в) рахунок-фактура.

Далі в цьому дослідженні ми розглянемо особливості та стратегії перекладу гурманів другого рівня ієрархії, тобто основні категорії, які представлені в дослідженні.

Висновки до Розділу 1

Переклад - це один із видів (між) мовного посередництва, що забезпечує культурний обмін між різними групами людей. Теорія перекладу вивчає особливості міжмовного перекладу або самого перекладу.

Важливим питанням сучасного перекладознавства є взаємозв'язок мови, мовлення, мислення та культури. У цьому контексті переклад стає засобом самопізнання, розвитку та збагачення культури.

Культура - це всі матеріальні та духовні цінності людства.

Лінгвістична або наївна картина світу - це ідея, філософія певної культури, яка базується на ненауковому сприйнятті дійсності і відображається на мовному рівні.

Сфера харчування та харчування - одне з найдавніших досягнень культури, яке, як і інші культурні прояви, може змінюватися та розвиватися з часом внаслідок численних зовнішніх факторів. Ця сфера яскраво відображена у фольклорі та авторській літературі. Їжу можна навіть назвати окремою системою спілкування.

На сьогоднішній день у кулінарному дискурсі немає термінологічної єдності. Роботи включають поняття «кулінарний термін», «глутонім», «гастрономія», «цибонім». У нашому дослідженні ми використовуємо термін «гурман», який ми визначаємо як лексичну одиницю, що відображає процес приготування їжі або приготування їжі, подавання та їжі.

За семантичною ознакою гастрономію можна класифікувати на такі групи: їжа (продукт, страва, напій); людина; заклад; дія (обробка, використання); інструмент; Одиниця; властивість (смак, аромат, текстура).

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ГАСТРОНІМА

2.1. Особливості культурно-специфічної лексики в перекладознавстві

Дисципліна перекладознавства або теорія перекладу сформувалася як така лише наприкінці 20 століття, в 70-80-х роках. Рівень досліджень зростає як географічно, так і кількісно. Крім того, дослідження в галузі теорії перекладу або перекладознавства стають міждисциплінарними (праці в галузі перекладу межують з літературою, філософією, антропологією, психологією, антропологією та низкою інших досліджень). В останні тридцять років 20 століття роботи К.Райса з теорії скопоса, дослідження Г.Тура щодо норм перекладу, концепція динамічної еквівалентності Ю.Найда, робота Л.С.Бархударова з мови та перекладу, публікації Дж.Рекера, присвячені теорії та практиці перекладу (і, зокрема, системі перекладу).

Одночасно у всьому світі процвітають процеси глобалізації, які порушують питання міжкультурної комунікації та самовизначення та викликають інтерес до культурних витоків. Крім того, на рубежі 20-21 століть відбувається колосальний розвиток інформаційних технологій, що також впливає на сферу перекладу, а тому відбуваються зміни у ставленні до сутності перекладу як діяльності [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Проте вчені все ще приділяють більше уваги міждисциплінарним аспектам перекладу: тим, що стосуються сприяння культурному діалогу. Тому можна сказати, що основний вектор перекладознавства в наш час змінився від лінгвістичного до етнографічно-антропологічного [33, с. 1–3].

Сьогодні переклад вже розглядається як реконструкція реальності, створеної в іншій культурі, а навичка перекладача полягає в тому, щоб вміло маневрувати в мережі культурних перехресть, знаходити спільне та різне, виявляючи різне для представника цільової культури.

Розглядаючи культуру з точки зору перекладу, теоретики перекладу (а отже, і ми) не можуть ігнорувати попередні знання. На сьогоднішній день не існує єдиного загального визначення цього поняття.

В англomовних джерелах фонові знання розглядаються переважно в освітньому контексті як цілий комплекс індивідуальних знань про певний предмет і прирівнюються до початкових знань (попередніх знань) [58].

Наприклад, лінгвісти Є.М.Верещагін і В.Г.Костомаров у праці «Мова і культура» («Мова і культура») 1990р. Дають таке визначення фонових знань: «фонові знання - це знання, які потенційно присутні в свідомості людини і людини спільноти, до якої належить ця особистість» [7, с. 43].

Слід зазначити, що більшість теоретиків, такі як В.Н.Комісаров, І.С.Алексєєва, В.П.Фурманов, визначають це поняття як знання, що дозволяє встановити взаєморозуміння між учасниками спілкування та розглянути проблеми, пов'язані з міжкультурними комунікаціями [15; 1; 27]. Наприклад, В.Н.Комісаров пише в "Теорії перекладу" ("Теорія перекладу"), що перекладач, виступаючи на початкових етапах перекладу одержувачем оригінального тексту, повинен витягти з нього максимальну кількість інформації, і для цього він повинні мати попередні знання, як носії мови оригіналу. Тому він може досягти успіху лише при найповніших знаннях історії, різних компонентів культури, особливостей сучасного життя та інших реалій людей, які є носіями мови оригіналу [15, с. 210].

Л. С. Бархударов оперує концепцією екстралінгвістичного знання, яке слід використовувати для усунення двозначності мовних одиниць, а також для відтворення тих мовних одиниць, які можуть бути опущені в результаті еліпсу у вихідному повідомленні [4, с. 31].

В. П. Фурманова, досліджуючи міжкультурну комунікативну компетентність майбутнього перекладача, стверджує, що для успішного міжкультурного спілкування перекладач повинен володіти такими видами фонових знань: знаннями про розвиток культури носія мови в історичному

аспекті; соціокультурні дані; інформація етнічної та культурної спрямованості, тобто інформація про звичаї, традиції та побут; семіотичні дані (особливості позначення об'єктів навколишнього середовища, символи тощо) [27].

Ю. Найда не покладається на концепцію фонових знань, але натомість наголошує, що перекладач повинен володіти етнографічними знаннями, які дозволять йому уникати найпоширеніших, на його думку, помилок перекладу: буквального та уникання запозичень. Він стверджує, що слова, як правило, є символами для позначення особливостей певної культури, тому перекладач повинен знати як про вихідну культурну ситуацію, так і про ціль.

Вчений стверджує, що для правильного перекладу необхідно вивчити умови фактичного використання певної одиниці, і кожен перекладач повинен бути лінгвістом-дескриптором, який вивчає кожне слово з точки зору того, як воно використовується носіями мови [41].

Провідний український вчений у галузі методики викладання перекладу, професор Л. М. Черноватий у підручнику «Методика викладання перекладу як спеціальність» розглядає компетенції, якими повинен володіти кваліфікований перекладач. Усього їх п'ять: двомовна, перекладацька, позамовна, особиста та стратегічна компетентність.

Під двомовною компетентністю розуміють знання будови мови оригіналу та мови перекладу, а також володіння навичками з усіх видів мовленнєвої діяльності, які необхідні для перекладу.

Компетентність щодо перекладу включає знання теорії перекладу, перекладацькі навички та вміння, а також володіння технічними засобами перекладу, вміння шукати та обробляти інформацію, необхідну для перекладу.

Екстралінгвістична компетентність включає предметні (галузеві) знання та базові знання.

Поведінкові та когнітивні механізми, етична та моральна підготовка перекладача, прагнення до самовдосконалення та знання шляхів підвищення

власного професійного рівня, знання стандартів спілкування з колегами та роботодавцями.

Останньою, стратегічною, компетенцією є здатність координувати всі перераховані вище компетенції для професійного, якісного перекладу [27, с. 176].

На думку Л. М. Черноватого, фонові знання перекладача за складом повинні відповідати знанням середньо освічених носіїв мови оригіналу та мови перекладу. Дослідник виділяє наступні групи базових знань, необхідних перекладачу англо-української мови: знання Біблії, знання релігійних груп різного масштабу, міфологія та фольклор, знання географії, історії та культури (включаючи літературу, живопис, архітектуру, музики та інших видів мистецтва), знання про освітні системи відповідних країн, їх політичну систему, законодавчу систему, знання технологій, загальновідомі знання про гуманітарні та природничі науки, а також регулярні висловлювання [там само, с. 165].

Тому, незалежно від термінології та враховуючи специфіку художніх творів, що виступають матеріалом цього дослідження, ми можемо зробити висновок, що перекладачем художньої літератури є багато підготовчих завдань, спрямованих на розширення його попередніх знань: визначити історичні та соціальні обставини написання літературного твору, проаналізувати особливості літературної епохи, до якої він належить, проаналізувати зміст твору на основі біографічних відомостей автора, і що є критичним у багатьох випадках, провести ретельний аналіз культурних наслідків оригінального тексту.

Зрозуміло, що будь-яка культура є відображенням психічних особливостей певної групи людей. Мислення, у свою чергу, згідно з творами В. фон Гумбольдта та Ф. де Соссюра, асоціюється з мовою дихотомічними зв'язками. Тобто вони взаємопов'язані таким чином, що мислення впливає на мову і навпаки.

Тому мислення, а отже, і культура відображається на побудові мовних конструкцій та лексичних одиниць, які є найменшими номінативними, семантичними одиницями мови [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Починаючи з перекладу, незважаючи на те, що в його основі є лінгвістика як основа і скелет, за своєю природою він все ще оперує значеннями знаків, на думку Р. Якобсона [29], з яким погоджуються сучасні вчені доби постлінгвізму; тому переклад, по суті, більше співвідноситься із семіотикою; наука, яка вивчає знаки, знакові системи або структури, а також їх властивості.

Лексеми, що несуть чіткий відбиток на певній культурі, є культурно специфічною лексикою. Паралельно з культурно-специфічною лексикою, в деяких випадках використовуються такі терміни, як неперекладена лексика, нееквівалентна лексика, реальність, лакуна.

Традиційно під нееквівалентною лексикою розуміють лексичні одиниці, які не мають лексичних еквівалентів в одній із порівняльних мов з певних причин: або тому, що в середовищі її носіїв немає відповідних реалій, або через відсутність лексичної одиниці в мові для позначення поняття.

Нееквівалентна лексика дозволяє не безпосередньо, а яскраво, стисло і образно передати ідею чи концепцію за допомогою посилянь на загальнокультурні знання, характерні для конкретного народу [28, с. 5].

Є. М. Верещагін та В. Г. Костомаров стверджують, що всі номінативні одиниці є носіями культури та джерелами національної та культурної інформації, оскільки крім плану виразу (форми) мовні одиниці мають і план змісту (значення), і кожне слово має лексичне поняття, яке виконує класифікаційну функцію. Лексичне поняття може бути міжмовним. У цьому випадку мова йде про рівнозначну лексику. У перекладі таких одиниць не виникає труднощів. Ті самі слова, план змісту яких не можна порівняти з жодним лексичним поняттям іншої мови, відносяться до нееквівалентної лексики і умовно називаються неперекладними [7, с. 38]. На думку вчених,

до складу нееквівалентної лексики входять слова, що позначаються терміном реальність або слово-реальність.

Наприклад, Дж. Джей Рецкер визначає нееквівалентну лексику як таку, яка насамперед відображає реалії, характерні для країни мови-джерела [20, с. 58]. Слова-реалії є невід'ємною частиною словникового запасу рідної мови і представляють один із засобів вираження національного та історичного колориту в художніх творах.

Термін реальність згідно з "Словником лінгвістичних термінів" означає "елементи життя та культури історичної епохи та соціального устрою, державного устрою та фольклору певного народу, чужі іншим народам" [55, с. 381].

М. Л. Вайсбург розуміє реальність досить широко і посилається на реалії "подій суспільного та культурного життя країни, громадських організацій та установ, звичаїв та традицій, товарів народного споживання, імен історичних діячів, художників, спортсменів, вчених, письменників; явищ природи" [5, с. 20].

А. В. Федоров пише про лексеми, які «визначають суто локальний феномен, якому немає еквівалентів у житті та розумінні іншого народу», а потім називає їх іменами реалій або словами-реаліями [26, с. 75].

Л. С. Бархударов дає таке визначення реалій: «слова, що визначають предмети, поняття та ситуації, які не існують у практичному досвіді людей, які говорять іноземною мовою», а потім називає об'єкти духовної та матеріальної культури, що їм належать: їжа національної кухні, національний одяг та взуття, народні танці, політичні інститути та соціальні явища, торгівля та державні установи [4, с. 95].

Найповніше уявлення про погляди на реальність можна побачити у працях С. Влахова та С. Флоріна [8, с. 35-47]. За своїм визначенням реалії - це слова (і фрази), що називають предмети, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу, але чужі іншому; як носії національного та історичного забарвлення вони, як правило,

не мають чітких відповідностей (еквівалентів) в інших мовах, а тому не підлягають перекладу "на загальних підставах", що вимагає особливого підходу "[там само, с. 55].

Для більш повного уявлення про те, що таке реальність, доцільно розглянути її типи на прикладі класифікації С. Влахова та С. Флоріна, які розділили всі реалії на дві групи:

- 1) на основі тематики;
- 2) на місцевій основі (залежно від національності та мовної належності).

На предметній основі виділяють:

а) географічні реалії (об'єкти фізичної географії, назви географічних об'єктів, пов'язаних з діяльністю людини);

б) етнографічні реалії (їжа, напої, побутові предмети, одяг, ювелірні вироби, житло, меблі, посуд, транспорт, професії, інструменти, організація праці, музика, свята, назви мір та грошей);

в) соціально-політичні реалії (адміністративно-територіальні одиниці, населені пункти, органи та органи влади, соціальні явища та рухи, титули, звання, звернення, навчальні заклади та заклади культури).

На місцевому рівні існують такі, що мають значення:

а) в площині однієї мови (власні слова мови; запозичення);

б) у площині пари мов (зовнішня та внутрішня реалії).

Львівський професор Р.П.Зорівчак, на наш погляд, дуже лаконічно і вичерпно визначає реалії як "монолексемічні та полілексемічні одиниці, що містять в якості основного лексичного значення традиційно закріплений набір красназавчої інформації, чужої об'єктивній реальності мови одержувача" [11, стор. . 58].

Тому, перекладаючи реалії, ми бачимо наступні дві основні труднощі [24, с. 116-120]:

1) відсутність відповідного (еквівалента) у мові перекладу через відсутність в середовищі носіїв цієї мови об'єкта, який позначає ця реальність;

2) необхідність передати не тільки предметний зміст (семантику) дійсності, але й її забарвлення (конотація) - національно-історичний колорит.

Р. П. Зорівчак виокремлює дев'ять способів передачі реалій у перекладі, до яких вона включає комбіновану реномінацію, описову перифразу, транскрипцію (транслітерацію), ситуаційний еквівалент, калькування, гіперонімічне перейменування чи узагальнення, транспонування на коннотативному рівні, метод та контекстуальну інтерпретацію реалій [там же, с. 84–150].

Звернімось тепер до визначення лакуни. Глосарій міжкультурної комунікації дає таке тлумачення цього поняття: «Лакуна (лат. Lacuna -« глибина »,« депресія ») - відсутність лексичних еквівалентів в одній з мов, що вивчаються або порівнюються (рідна чи іноземна). Прогалини в основному пов'язані з позначенням національних, історичних та культурних реалій, "культурних об'єктів" [48].

У «Лінгвістичній енциклопедії» О.О.Селіванової за 2010 р. Значення цього поняття з'ясовано і набуває поступального відтінку. Компілятор стверджує, що прогалини, які можуть стосуватися різних мовних рівнів, ускладнюють переклад, оскільки в цільовій мові немає еквівалентів для позначення певних понять, категорій, типів асоціативних реакцій та паравербальні (інтонаційні, темброві, тональні) засоби мови [54, с. 321]. Говорячи про прогалини, досить часто серед його основних характеристик згадується екзотичність.

Отже, як ми можемо зрозуміти з цієї класифікації, ідентифікація прогалин з нееквівалентною лексикою є помилковою, оскільки не всі прогалини мають еквіваленти. Тому було б доречнішим, на думку О.О.Селіванової, сказати, що в прогалини може бути включена

нееквівалентна лексика. Дослідник відносить реалії до особливої групи прогалин - концептуальних [там само, С. 321].

Дж.Мандей, дослідник іспанської мови та перекладу з Лідса, називає розрив у лексичному прогалині, що з'являється в мові перекладу, щодо мови-джерела. Однак він зазначає, що такий розрив може мати як культурний, так і термінологічний характер. Методи передачі прогалин у перекладі Дж. Мандея включають транскрипцію, запозичення, явний метод (пояснення) та адаптацію [44, с. 203].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що гастроном, який має певний національний колорит, ми можемо класифікувати як реалії чи прогалини в культурному просторі. Тому, перекладаючи гастрономію, ви можете використовувати ті самі методи перекладу, що й при перекладі реалій взагалі. Звичайно, при перекладі можуть існувати певні закономірності та особливості у вирішенні проблем передачі такої лексики, які ми спробуємо вивести та розглянути в наступному розділі на основі перекладу художніх матеріалів дослідження.

2.2. Стратегія у перекладознавстві як методологічний інструмент

Проблема стратегії в теорії перекладу є однією з основних, нарівні з проблемою перекладності. Але дивно, що в перекладознавстві досі немає чіткого визначення поняття "стратегія". Загалом це поняття широко використовується в багатьох дисциплінах. Етимологія слова "стратегія" сягає корінням у Давню Грецію, де воно означало "мистецтво полководця".

У загальному розумінні стратегія - це організація дій у певній послідовності для досягнення конкретної, визначеної мети.

Відомий перекладач В. Н. Комісаров також порушує питання стратегії перекладу. Він говорить, що стратегія перекладу базується на знанні та застосуванні загальних принципів перекладу для процесу перекладу, які можна розділити на три групи: деякі основні постулати, вибір загального напрямку дій та вибір характеру та послідовності дій у перекладі процесу [14, с. 356–357].

Однак, враховуючи те, що ми маємо справу зі складною системою ієрархічних одиниць у перекладі, в контексті дисципліни перекладознавства ми не можемо говорити лише про послідовність дій, яка, хоча і передбачувана у всьому світі, є непередбачуваною на мікрорівні. Тому, беручи до уваги це зауваження, більш доречним є визначення, запропоноване В. Лоршером, згідно з яким стратегія є «потенційно усвідомленою процедурою вирішення проблем, що виникають у процесі перекладу тексту чи будь-якої його частини» [40, з. 76].

Насправді в теорії перекладу наукова основа для розгляду стратегічної проблеми була закладена в праці Ф.Шлейермахера «Про різні методи перекладу» 1813р., яка згодом сформувала основні принципи сучасного перекладознавства. Як можна зрозуміти з назви трактату, дослідник керувався поняттям «методи» перекладу. Ф.Шлейермахер виділив два методи. Згідно з першим, перекладач, здається, змушує читача рухатися до письменника; згідно з другою, навпаки, автор оригіналу повинен задовольняти потреби читача [30].

Таким чином, у першому випадку іноземне походження тексту не приховується, а в другому - створюється текст, який природним чином сприймається читачем.

Ідеї Ф.Шлейермахера були переосмислені Л.Венуті наприкінці 20 століття. Л.Венуті, перейменувавши «методи» Ф.Шлейермахера, вводить поняття «стратегія». У роботі дослідника також два, він поділяє їх на "відчуження" (чужість) та "одомашнення" (одомашнення) [47].

Ця термінологія все ще використовується в сучасній теорії перекладу, хоча можна стверджувати, що поняття "іноземність" та "одомашнення" занадто широкі і охоплюють явища, які не можуть відповідати поняттю "стратегія". Ці поняття скоріше можна співвіднести з тенденціями в історії перекладу, тобто з тенденціями буквального та вільного перекладу [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

В даний час теоретики перекладів сходяться на думці, що стратегія відчуження та одомашнення - це крайність, яка не може існувати у реальних перекладах у чистому вигляді. Це пов'язано з тим, що перекладач, прагнучи досягти адекватності перекладу, завжди балансує між цими стратегіями, залежно від форми, значення та призначення оригінального тексту, а також норм, які існують у суспільстві на момент перекладу.

Якщо одомашнення дозволяє якомога повніше передати зміст твору та підвищити рівень розуміння тексту читачем, то відчуження допомагає більш повно передавати зміст, додаткове екстралінгвістичне навантаження.

Зараз перекладачі також розрізняють поняття глобальної та місцевої стратегії перекладу. Глобальна стратегія перекладу - це застосування загальних принципів перекладу до всього тексту залежно від мети спілкування, цілей та інтересів читача. Місцеві стратегії перекладу стосуються окремих фрагментів тексту [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Обидва типи таких стратегій взаємопов'язані. Крім того, вибір місцевої стратегії завжди ґрунтується на аналізі тексту в цілому, його фрагментації та виявленні джерел "неперекладності", тобто потенційних труднощів перекладу [38].

Т.П.Андрієнко вважає, що стратегія виникає внаслідок взаємодії низки екстралінгвістичних, комунікативних та текстових (власне текстових та інтертекстуальних) факторів. На її думку, глобальна стратегія, яка визначається перекладацькими принципами, визначає вибір місцевої стратегії, яка визначає вибір тактики, що в свою чергу визначає вибір техніки перекладу [2].

Розглядаючи проблему стратегії перекладу, неможливо уникнути не менш важливого питання перекладознавства, що виникло у ХХ столітті, питання норми перекладу. Ця проблема розглядається в їх роботах, наприклад, Г. Турі, Е. Честерман, Т. Германс.

Вони досліджують вплив різних норм на вибір текстів, що підлягають перекладу та заборонених до перекладу, а також поведінку та вибір перекладача у перекладі.

Теоретичну основу цього напрямку досліджень поклав І. Лев. В одній зі своїх робіт він проаналізував переклад у контексті теорії ігор та теорії рішень. Саме поняття "норма" було введено в теорію перекладу трохи пізніше Г. Тур. Вчений стверджує, що саме норми встановлюють ступінь еквівалентності між оригінальним текстом і перекладеним текстом.

Він також розробляє та вводить власну класифікацію норм перекладу. На думку Г. Тура, існують такі норми: попередні, початкові та експлуатаційні норми.

Попередні або попередні норми визначають вибір видів і жанрів творів для перекладу або заборону їх перекладу, конкретних текстів, письменників, а також ступінь орієнтації на оригінальний текст (чи належить він йому, чи текст, написаний у мові посередника).

Початкові норми визначають спрямованість перекладача на культурні та мовні норми суспільства, мовою якого написаний оригінальний текст, або на норми, встановлені в суспільстві, яке є цільовою аудиторією для перекладу.

Правила роботи визначають рішення, які перекладач приймає безпосередньо в процесі перекладу. Операційні норми поділяються на підгрупи: матричні (матричні), що окреслює фрагмент тексту, який повинен бути предметом чи не предметом, та текстолінгвістичні (текстолінгвістичні), які впливають на конкретний вибір, прийоми, трансформації при перекладі [36].

Е. Честерман додатково розробляє концепцію норм перекладу та виділяє два типи норм: професійні та норми очікування.

Професійні стандарти формуються в результаті компетентної перекладацької діяльності. Їх можна поділити на три основні типи: норми підзвітності, тобто етичні норми, що вимагають дотримання професійних

стандартів чесності та старанності; норми спілкування, тобто соціальні норми, які підкреслюють роль перекладача як фахівця з комунікації; норми стосунків, тобто норми мови, які вимагають від перекладача встановлення та підтримання відповідних відносин між текстом оригіналу та перекладом на основі його розуміння намірів автора оригіналу або замовника перекладу, потенційної аудиторії та мети перекладу [34, с. 8 - 9].

Стандарти очікування "встановлюються одержувачами перекладу, їхніми очікуваними уявленнями про те, як повинен виглядати переклад (цього типу) і як повинен виглядати оригінальний текст (цього типу) мовою перекладу" [34, с. 9].

Т. Германс робить висновок, що норма ставить на перше місце пріоритет цільового тексту і замінює поняття еквівалентності в теорії перекладу [35, с. 217].

Таким чином, пізніше в нашому дослідженні ми керуватимемось класичною концепцією стратегії перекладу, яку запропонував Л. Венуті, а саме, ми будемо оперувати поняттями одомашнення (одомашнення) та форенізації (відчуження).

2.3. Аналіз методів та матеріалів дослідження

Метою нашого дослідження є виявлення труднощів перекладу, що виникають при перекладі гастрономії у художніх текстах, а також встановлення стратегій та методів перекладу для подолання цих труднощів. Відповідно до цієї мети дослідження було поділено на три етапи.

Першим етапом було вивчення теоретичної основи з даної теми, а саме визначення та характеристика поняття "гастроном" та класифікація гастрономічних продуктів; розмежування та створення корпусу досліджуваних лексичних одиниць методом безперервної вибірки (тобто методом відбору досліджуваних номінацій). Також на першому етапі ми провели власну класифікацію гастрономів, визначену на основі

дослідницьких матеріалів, яку ми використали на практичному етапі дослідження [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Другий етап характеризується теоретико-методологічним спрямуванням. У ньому ми вирішували термінологічні питання, встановлювали типи культурно-специфічної лексики та способи її перекладу, визначали особливості перекладу гастрономії як маркери національної картини світу.

Третій етап - це практичний етап, під час якого ми проаналізували вибрані лексичні одиниці.

Тобто під час дослідження ми використовували такі науково-теоретичні методи:

Аналіз (грец. Αναλυσις - «графік») - розчленування об'єкта пізнання, абстрагування його окремих аспектів або аспектів.

Класифікація (французька, англійська класифікація походить від латинського classis - клас і facio - роблю) - систематичний поділ на групи за заздальгідь визначеними характеристиками.

Порівняльний перекладацький аналіз - це метод перекладу, який полягає у порівнянні як оригінальних текстів, так і перекладених текстів у цілому, а також на рівні окремих компонентів.

Структурно-семантичний аналіз допомагає встановити та дослідити формально-семантичні характеристики дієслівних одиниць лексичного рівня.

Функціональний аналіз призначений для визначення того, як функціональні характеристики вихідних текстів та / або одиниць визначають способи їх відтворення іноземною мовою.

Індуктивний метод - метод пізнання, заснований на формально-логічному висновку, що дозволяє отримати загальний висновок на основі аналізу окремих фактів [49; 50; 51].

Навіть на початкових етапах ми обмежили своє дослідження лише аналізом художньої літератури, оскільки діапазон функціональних стилів текстів, в яких використовується гастрономія, надзвичайно великий, і через

обмежений обсяг роботи ми змушені зосередитися лише на одному їх. Крім того, ми зосередились на сучасних англомовних роботах та їх перекладах, оскільки це дослідження у своєму напрямку не належить до галузі історії перекладів, а має практичний напрямок. Тому ми зосереджуємось на сучасному стані норм перекладу і в цьому контексті розглядаємо відповідні оригінальні тексти англійською мовою та їх переклади [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Отже, матеріалом нашого дослідження стали сучасні художні твори, що належать до фантастичного та реалістичного жанрів, та їх переклади українською мовою. Аналіз стратегій і методів перекладу був проведений на вибірці лексичних одиниць, які представлені в романах "Гаррі Поттер і таємна кімната" ("Гаррі Поттер і таємна кімната ") англ. письм. Джоан Кетлін Ролінгс у перекладі В. Морозова; " П'ять четвертинок апельсина", автор англ. письменниці Джоан Гарріс у перекладі Д. Москвітіної та "Шовкопряд" англійської письменниці Роберт Галбрейт у перекладі Н. Ференс.

Романи різні за походженням, тематикою та цільовою аудиторією, тому, на наш погляд, такий підбір матеріалів дозволяє повністю та точно характеризувати труднощі перекладу, пов'язані з відтворенням гастрономії, при перекладі літературних текстів на цьому етапі.

Висновки до Розділу 2

Теорія перекладу як наукової дисципліни сформувалася лише наприкінці минулого століття. Основним її вектором є міждисциплінарність, тому в наукових досягненнях того часу проводяться дослідження, які також базуються на досягненнях літературознавства, антропології, етнографії, психології та інших наук. В результаті активної глобалізації питання міжкультурної комунікації, а отже, і перекладу стають все більш актуальними.

Питання базових знань також важливе у цьому контексті. Існує багато точок зору щодо їх визначення. За результатами дослідницької роботи ми

дійшли висновку, що фонові знання - це знання, якими володіють пересічні освічені носії мови джерела та мови перекладу. Основними групами базових знань, необхідних для професійної роботи перекладача з англійської на українську, є знання Біблії, знання релігійних груп різного масштабу, міфологія та фольклор, знання географії, історії та культури (включаючи літературу, живопис, архітектуру, музика та інші види мистецтва), знання освітніх систем відповідних країн, їх політична система, законодавча система, знання технологій, загальновідомі гуманітарні та природничі науки, а також регулярні вислови.

На сьогодні лінгвоцентричний погляд на переклад відступив на другий план. Натомість вчені підкреслюють її тісний зв'язок із семіотикою (наукою про знаки), оскільки саме в знаках фіксується культурна інформація.

Проаналізувавши терміни, які відповідають культурно-специфічній лексиці (неперекладається лексика, нееквівалентна лексика, реальність, прогалина), ми дійшли висновку, що неперекладена лексика, що є терміном, який є більш доречним при розгляді питання неперекладності в теорії перекладу, може бути використана синонімічно. словниковий запас, що є більш точним і широким терміном.

Ми позначаємо реалії як нееквівалентну лексику, і визначаючи їх, ми спираємось на таке тлумачення поняття: реалії - це монологічні та полілексемічні одиниці, що містять як основне лексичне значення традиційно фіксований набір краєзнавчої інформації, чужої об'єктивній реальності мови приймача. Існує два типи перекладацьких труднощів при передачі реалій: відсутність у мові перекладу відповідника (еквівалента) через відсутність в середовищі носіїв цієї мови об'єкта, який ця реальність позначає; необхідність передати не тільки предметний зміст (семантику) дійсності, а й її забарвлення (конотація) - національно-історичний колорит.

До методів передачі реалій належать: комбінована реномінація, описова перифраза, перекодування, ситуаційна відповідність, трасування, гіперонімічне перейменування або узагальнення, транспонування на

коннотативному рівні, метод асиміляції чи синонімічної заміни та контекстуальна інтерпретація.

Розриви ширші. Вони проявляються як на мовному, так і на мовленнєвому рівні. Залежно від цього їх поділяють на системні та функціональні. Реалії представляють окремий підвид прогалин - концептуальний.

Тобто, ми можемо віднести культурно специфічну гастрономію до реалій або концептуальних прогалин, і тому при перекладі таких лексичних одиниць ми можемо використовувати вищезазначені методи перекладу реалій.

У цьому розділі було виявлено, що при перекладі та виборі стратегії перекладач спирається на попередні, початкові та оперативні правила. Сьогодні існує багато думок щодо визначення та класифікації стратегій перекладу, але ми дійшли висновку, що в нашому дослідженні найбільш актуальною буде різниця між одомашненням чи стратегіями одомашнення (коли перекладач зосереджується на культурі читача) та відчуженням чи криміналістикою (коли автор орієнтується на джерело культури).

Також у другому розділі ми окреслили методологічну основу дослідження та описали три етапи дослідження. Серед методів, які ми використовували в цій роботі, є аналіз (класифікація, порівняльний переклад, структурно-семантичний, функціональний) та індуктивний метод.

Крім того, ми охарактеризували та обґрунтували вибір матеріалу дослідження.

РОЗДІЛ 3

РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Враховуючи, що переклад є дихотомічним явищем: він є як результатом перекладацької діяльності (текст), так і самою мовленнєво-розумовою діяльністю (процесом), В.Н.Комісаров виділяє щонайменше дві стадії перекладацького процесу: усвідомлення змісту оригінального тексту та вибір перекладу [15, с. 158].

Зрозуміло, що обидва етапи супроводжуються певними труднощами, своєрідними перекладними проблемами. Наприклад, коли мова йде про інформативні типи текстів, перекладач розуміє, з чим має справу на етапі читання оригіналу. Зрештою, інформативні тексти, як правило, стосуються певної сфери та мають певне призначення, яке визначає шаблон таких текстів. Тобто перекладач повинен мати базові знання у відповідній галузі та знати мовні норми, які регулюють тексти цього призначення мовою перекладу [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Навпаки, перекладач художньої літератури ніколи не може бути абсолютно впевненим, що він повністю зрозумів задум автора і передав його якомога адекватніше. Як уже зазначалося у другому розділі, художній переклад вимагає ретельної підготовки, досвіду та уваги, оскільки основною метою твору є створення певного ефекту, враження на читача; і цей ефект досягається за допомогою багатьох деталей як на мікрорівні (морфеми, слова, речення), так і на макрорівні (текстовий рівень).

Історія художньої літератури налічує не одне століття і охоплює безліч епох, течій та напрямків, які характеризуються власним світоглядом, ідеями, темами, а також методами та способами впливу на читача. Однак цей розподіл, звичайно, умовний; це результат аналізу загальної літературної картини постфактум, тобто це погляд здалеку. Зрозуміло, що при детальному розгляді на перший план виходить літературна різноманітність у межах будь-

якого синтетично підбраного літературного шару (течії, напрямку).[15, с. 251].

З огляду на специфіку художніх творів, можна зробити висновок, що перед перекладачем художньої літератури стоїть багато підготовчих завдань, пов'язаних із розширенням їхніх фонових знань, що може полегшити його роботу культурно специфічною лексикою, до якої ми відносимо реалії, а отже, і культурно. кольорова гастрономія: визначити історичні та соціальні обставини написання літературного твору, проаналізувати особливості літературної епохи, до якої він належить, проаналізувати зміст твору, спираючись на біографічні відомості автора [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

У цьому розділі, присвяченому практичній частині нашого дослідження, ми аналізуємо труднощі перекладу, що виникають при передачі гурманів, яку ми віднесли до підкатегорії "їжа", яка включає гастрономію для позначення їжі, їжі та напоїв, а також як стратегії та методи перекладу. переклад гастрономії в художній літературі у двох напрямках: фантастичний та реалістичний.

3.1. Аналіз стратегій та способів відтворення гастронома у фантастичному жанрі

Для аналізу особливостей перекладу гастрономії у жанрі фентезі ми обрали першу книгу із відомої серії романів про молодого фокусника «Гаррі Поттер і таємна кімната» англійської письменниці Джоан Кетлін Ролінг у перекладі В. Морозова. Цей вибір не випадковий, оскільки твір став світовим бестселером і був перекладений багатьма мовами, а тому є значущим для англійської культури та світу загалом [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Особливістю цього роману, який представляє інтерес для нашого дослідження, є те, що з одного боку він збагачений назвами власне англійських та шотландських продуктів та страв, а з іншого -

оказіоналізмами для позначення магічної їжі, створеної авторська фантазія для цього вигаданого чарівного світу.

Далі ми будемо називати цю групу гастрономічних неологізмів квазігастрономією (від латинського *quasi* - «як би», «помилковий, уявний, вигаданий»).

Перш за все, давайте розглянемо переклад культурно специфічних гастрономій на основі прикладів з оригінального тексту та перекладу.

Ви хотіли б взяти лимон із шербетом? [64]

Може, ви хочете лимонний шербет? [62]

Таким чином Дамблдор запрошує професора Макгонегел пригостити себе магглівськими солодощами, тими, що насправді споживаються у Великобританії. Перекладач, знаючи про існування словникового еквівалента, який був отриманий в результаті змішаного перекодування та записаний у словнику, використовує його. Однак цей крок виявився помилковим, оскільки значення цих слів різні.

У Великобританії шербетом називають тверду цукерку з начинкою у вигляді солодкого порошку, який піниться в роті [56]; в той час як в Україні це сприймається як різновид східних солодошів, що схоже на пасту з фруктів, горіхів чи шоколаду, або взагалі як популярну американську версію фруктового мороженого. Тому ми вважаємо такий переклад неадекватним, хоча він рівнозначний.

Перейдемо до наступного не менш солодкого прикладу:

... І коли у Дадлі була істерика, бо слава його трусиків була недостатньо великою, дядько Вернон купив йому ще одну ... [64]

... і коли в Дадлі почалася істерика, бо йому здавалося, що в його склянці недостатньо морозива, дядько Вернон купив йому ще одну порцію ... [62]

Слава в'язальник - тип десерту, що складається з морозива та різних добавок (фруктів, желе та навіть алкоголю) і подається у високій склянці [56]. Перекладач описово передає цю реальність і вводить образ, повністю

знайомий читачеві, хоча в цьому конкретному випадку екзотика страви повністю зникає.

У наведеному нижче прикладі автор також уникає будь-яких відмінностей для україномовного читача, вводячи гіперонім:

Здавалося, пальто Гегріда було зроблено не з чого, окрім кишень - пучків ключів, гранульованих кульок, кульки ниток, м'ятних хамбургів, пакетиків ... [64]

Плащ Гегріда складався з кишень, і там було все: пучки ключів, раковини равликів, кульки, льодяники з перцевої м'яти, пакетики чаю ... [62]

Так, звичайно, мова йде про льодяники, але гастрономічний хамб все ще несе в собі багато неявної культурно специфічної інформації, а саме, що ці льодяники є лише в передмісті Ліверпуля, мають специфічний вигляд і використовуються переважно взимку [56]. У цьому випадку такий зміст не є вирішальним, але він залишається повністю прихованим від очей читача [24, с. 116-120].

Тенденцію одомашнення ми можемо спостерігати в наступному реченні, де В. Морозов знову використовує гіперонім:

“Bleaaargh - бачите? Паростки.” [64]

"Угу!" Подивитися? Капуста! [62]

Тут автор перекладу вирішує не вдаватися в подробиці і замінює таку ненависну для британських дітей і менш звичну для українців брюссельську капусту (яка насправді має дуже специфічний смак) на звичну і настільки традиційну для нас білокачанну капусту. Це створює у читача помилкове враження про смаки жителів Сполученого Королівства.

Так само перекладач вирішує питання з традиційним багат шаровим десертом, на основі якого бісквітні коржі, і називає його звичайним бісквітом, ігноруючи культурно-національну складову значення цієї сторінки:

Через мить з'явилися пудинги. Яблучні пироги, пиріжки з патокою, шоколадні еклери, варення з пампушками, дрібниця, желе, рисовий пудинг... [64]

За мить виявився десерт. Яблучний піріг, пампушки з солодким кремом, шоколадні тістечки, пончики з повидлом, бісквіти, залізниця, рисовий пудинг... [62]

Так само втрачається колорит і в наступному уривку:

Вони сиділи по годинах, їли все, що могли, на спиці на випічці ... хліб, м'якушки, зефір ... [64]

Хлопці просиджували там годинами, ласуючи всі, що можна було налаштувати на відеокадру й підсмажити: грінками, булочками, зефіром. [62]

Тут перекладач знову звертається до гіпероніма [24, с. 116-120] при перекладі назви традиційного солодкого хліба, який подає до відомого на весь світ чаю про п'ятій рікні.

У наступному уривку В. Морозов також використовує гіперонім вже при перекладі гарячої страви, яку за традицією надають різному столу, полегшуючи спринцювання для читання:

... блюда з жирними чіполатами, супниці з маслом горошку, срібні човники з густої солоної підливи та журавлинний соус ... [64]

... тарелі з ковбасками, супниці з горошком, срібні соусниці з густою підливкою, й приправами з журавлини... [62]

Варто відмітити, що в цьому випадку випускається навіть епітет, присутній у тексті оригіналі, який хоче б якою мірою передавати особливість страви, а саме те, що ці ковбаски при приготуванні обгортають біком [56].

Якщо в іншій ситуації спостерігається при перекладі гастрономії, які визначають продукти та страви, що накладають широке розповсюдження в багатьох країнах світу, в тому числі й в Україні, і, таким чином, втрачають свою екзотичність для українського читача. Розглянемо такий приклад:

Він купив Гаррі гамбургер, і вони сіли на пластикові сидіння, щоб їх з'їсти. [64]

Він купив Гаррі гамбургер, і вони посідали на пластикові стійки, щоб поїхати. [62]

Тут ми бачимо, що перекладач відходить до транслітерації, зображуючи мабуть що найвідомішу страву швидкого харчування, з якою знайомі навіть наймолодші читачі роману.

Форенізаційна стратегія просування і в такому уривку:

... він пробурмотів, що приніс бутерброди ... [64]

... він пробурмотів, що має з собою сендвічі ... [62]

Тут же, де можна було б використати словниковий відповідник бутерброд, який так само визначає хліб із сиром, м'ясом, овочами або допоміжними засобами, перекладач надає перевагу транскрибуванню гастроіманії, оскільки сендвіч вже достатньо давно перебуває у вжитку українського читача [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

Знакові для британської кухні реалії ростбіф та йоркширський пудинг, які є знайомими для звучання для українського читача, перекладач відображається за допомогою транскодування. У першому випадку він використовує транскрибування, а в іншому поєднанні забезпечує адаптивне транскрибування та звичайне транскрибування відповідно. Нижче наводимо уривок, в якому продемонстровані вище визначені реалії:

Він ніколи не бачив стільки речей, які він любив їсти на одному столі: смажена курка, ростбіф, свинячі відбивні, баранині відбивні, ковбаси, бекон, стейк, варена картопля, смажена картопля, чіпси, йоркширський пудинг, горох, морква, соус, кетчуп. [64]

Він ще ніколи не бачив на одному століття так багато малих наїдків: смажені курчата, зростаннябіф, відбивні, ягнятка, ковбаски, шинка, біфштекс, варена і смажена картопля, чіпси, йоркширський пудинг, горошок, морква, підливка, кетчуп. [62]

Таким чином, можна зробити висновок, що перекладаючи гастрономію-реалії в тексті жанру фентезі, перекладач В. Морозов в основному керується стратегією одомашнення, за винятком випадків, коли

гастрономія або стає звичним явищем в результаті глобалізації і втрачає свою виняткову належність до певної національної кухні, або набуває значного розголосу та інформації [13, с. 104-107].

Перейдемо до аналізу так званих квазігастрономій, якими рясніють романи про Гаррі Поттера. Усі вони якимось чином відображають реальність, створену Джоан Ролінгс, і поєднують особливості британської кухні та народних уявлень про світ фокусників у Великобританії [13, с. 104-107].

У першому романі серії Гаррі Поттер на самому початку свого входження у світ магії знайомиться з "традиційними" магічними кулінарними творіннями, які в основному пов'язані з солодощами, які так люблять діти.

Давайте поглянемо на "Хогвартс Експрес", щоб побачити смаколики, якими частують майбутніх відьом та чаклунів:

Що у неї було, це квасоля Берті Ботта Every Flavour Beog, найкраща пінна гумка Drooble, шоколадні жаби, тістечка з гарбуза, тістечка з котлом, солодка солодка. [64]

Перекладач інтерпретує цей епізод наступним чином:

... вона торгувала горохом на будь-який смак «Берті Бот», жувальною гумкою «Друбл», шоколадними жабами, гарбузовими пирогами, тістечками з казана, солодкими паличками. [62]

У випадку першої квазігастрономії ми спостерігаємо поєднання оніма (найменування виробника) та фактичної назви самого продукту з його характеристиками, вираженими епітетом. Через великі літери в англійській версії ми бачимо, що всі ці маркери утворюють назву продукту. Такі довгі імена традиційно не вживаються в українській мові. Натомість ми часто використовуємо комбінацію назви виду та назви або назви виробника, зазвичай зберігаючи оригінальне написання латиною (наприклад, чіпси Lay). Тут ми бачимо, що перекладач вирішує слідувати традиції і залишає назву виробника як назву товару, передаючи його шляхом транскрипції. Перекладаючи тип товару, він вдався до використання гіпонімів [13, с. 104-107].

Наступний квазігастрономічний - Найкраща видувна гумка Drooble В. В. Морозов трактує так само, видаляючи епітет і використовуючи словник, еквівалентний для позначення виду продукту: жувальна гумка Druble. Таким чином, чарівний делікатес втрачає свою унікальність та фантазію для україномовного читача.

Далі в тексті ми зустрічаємо ще один екзотичний продукт - шоколадні жаби. У цьому випадку дослівний переклад використовується за допомогою словникових відповідників: шоколадні жаби. Це рішення перекладача можна пояснити однаковим рівнем екзотичних солодощів для англomовних та україномовних читачів.

Казанні торти В. Морозов трактує за допомогою описового перекладу як тістечка з казана. Автор продовжує слідувати стратегії одомашнення, але на цьому прикладі ми бачимо, що значення гастроному було спотворене, і замість торта у формі казана [56] україномовний читач уявляє собі торти, виготовлені в казан.

Нарешті, солодка паличка найкраще демонструє вищевказане поєднання британських кулінарних традицій та уявного світу роману. Солодка - це поширений і популярний продукт у Великобританії. У нашому регіоні його досить використовують у промисловості та медицині [50], тому солодка у формі десерту виглядає незвично і навіть дивно для українського читача. Однак перекладач все ще використовує буквальний переклад за допомогою словникових еквівалентів, мабуть, покладаючись на той факт, що читач зрозуміє характеристики цього продукту з контексту. Слід зазначити, що в англійській версії є ефект казок завдяки лексичному вибору письменника, в українському перекладі він повністю зникає, оскільки слово палиця дуже поширене (наприклад, ми використовуємо кукурудзяні палички, краба палички).

Ці приклади показують, що під час перекладу квазігастрономії В. Морозов дотримується стратегії одомашнення, це частково проявляється

через орієнтацію перекладача на українську традицію в передачі власних назв їжі та страв.

3.2. Аналіз стратегій та способів відтворення гастронома у реалістичному жанрі

Для аналізу стратегій перекладу та способів перекладу гастрономії у творах реалістичного жанру ми відібрали два сучасні романи англійською мовою та їх переклади українською мовою. Один з них написаний англійською письменницею Джоан Гарріс, в перекладі Д. Москвітіної - «П'ять четвертинок апельсина», а інший - англійської популярної письменниці Роберт Галбрейт у перекладі Н. Ференс - «Шовкопряд». Кожна з цих робіт наповнена гастрономією, але вони мають різний характер. Розглянемо кожен з них детальніше окремо [13, с. 104-107], [24, с. 116-120].

У романі Дж. Гарріс «П'ять четвертинок апельсина» ми пропонуємо розглянути конкретні приклади:

Якщо хтось ще не був там, Іджі каже, що години сніданку з 5: 30–7: 30, і ви можете отримати яйця, крупу, печиво, бекон, ковбасу, шинку та підливу для червоних очей та каву протягом 25с. [61]

Якщо хтось ще не був там, Іджі каже, що години сніданку - з 5:30 до 7:30, коли можна скуштувати яечню, кукурудзяну крупу, печиво, бекон, ковбасу, шинку з гострим соусом та каву - все це за 25 центів. [60]

Перша з гастрономічних реалій у цьому уривку - крупа. Словник пропонує нам аналог вівсяної каші, яка в культурному та географічному контексті не може бути рівнозначною в цьому випадку. Довідкові джерела повідомляють, що це страва африканського походження, яка представляє собою густу кашу з кукурудзи [50]. Тому перекладач вирішує застосувати описовий спосіб перекладу та застосувати еквівалент - кукурудзяна каша. Так він правильно трактує фактичний зміст страви, але втрачає складову її культурної належності.

Червоні очі - це американізм, який в одному зі своїх тлумачень відноситься до гострого томатного соусу, але оскільки соус також означає соус або підливу, перекладач залишає лише характеристику різкості і вилучає компонент томата зі значення і передає гастрономічний опис, таким чином наближення реальності до української. кухня, продовжуючи слідувати стратегії одомашнення.

Розглянемо наступний приклад:

За її словами, овочі - це кукурудза у вершках, смажені зелені помідори, смажена бамія, зелень комір або ріпи, чорноокий горох, цукати ямс, квасоля або ліма. [61]

Іджі каже, що доступні такі овочеві страви: кукурудза з вершками; смажені зелені помідори; смажена бамія; капуста або ріпа; спаржева квасоля; солодкий солодкий картопля; олійні боби або вапно. [60]

Такий продукт, як бамія, що в перекладі зі словникового еквівалента бамія має африканське походження і популярний в англomовному світі, на відміну від пересічного українця, який навряд чи чув про нього, тому тут ми можемо побачити тенденція до форенізації з боку перекладача.

Навпаки, при перекладі гастрономії зелених зерен, який визначає один з різновидів капусти і не має відповідника в українській мові через те, що у нас його не вирощують і не досліджують, Д. Петрушенко використовує гіперонім, спираючись на родові відносини об'єктів, які визначають ці лексеми [50].

Особливі труднощі можна використовувати при перекладі різновидів бобових, які становлять один із основних інгредієнтів північноамериканської кухні, але загалом не відоме українськомовному читанню. У наведеному уривку представлені цілих три різновиди.

Так, чорноокий горох, що має словниковий відповідник коров'ячого гороху в українській мові, тлумачить за допомогою лексів спаржева квасоля. Перекладач у даному випадку використовує контекстуальну заміну, мабуть,

орієнтується на те, що спаржева квасоля більше знайомих і зрозуміла українцям.

Зернові боби та боби ліми позначають плоди одного виду рослин, обидві назви взаємодії у вжитку серед англомовного населення, які слід вважати, що перший гастронім вказує вже зрілі боби, які більші за розміром, мають білий колір і «масляний» присмак, а інші не потребують молодих і зелених бобів [50]. Через брак відповідника для першого варіанту найменування у моєму перекладі Д. Петрушенко звертається до дослідного перекладу: масляні боби. Для іншого він використовує словниковий відповідник, який також був побудований за допомогою дослідного перекладу. Слід зазначити, що цей продукт є незнайомим для широкого загалу в Україні, а тому україномовний читач може зрозуміти інформацію лише частково, спираючись на родові позначення, зафіксувавши у перекладі (біб чи квасоля) [13, с. 104-107], [24, с. 116-120]. Якщо тут перекладач підтримує стратегії форенізації, проти протидії рішенню за допомогою способу перекладу чорноокий горох.

У наступному прикладі продемонстровано переклад реалій з англомовного світу:

Так чи інакше, Леона закінчувала свою швець, і якраз коли ми думали, що вона вся заспокоїлась, вона кричала так голосно, що Сіпсі, кольорова жінка, щось кинула на кухню. [59]

Тож так чи інакше, Леона прикінчила свій чорний піріг, і коли ми вже думали, що вона цілком заспокоїлася, вона заверещала так голосно, що Сіпсі, негритянка, щось упустила руками на кухні. [60]

У цьому реченні Д. Петрушенко використовує гіперонім, втрачаючи культурний підтекст значення слова сапожник, який представляє особливий різновид солодкого закритого пірога, який готує у Сполучених Штатах Америки та Великій Британії [49].

Стратегію одомашнення можна переглянути і в наступному прикладі:

Місіс Тредгуд сьогодні була особливо щаслива, бо смажила курку та салат з капусти салату на паперовій тарілці, а Евелін саме цієї хвилини була в коридорі, приносячи їй виноградний напій. [61]

Сьогодні місіс Тредгуд була особливо щаслива - у неї було смажене курча й капустяний салат на паперовій тарілці, а Євелін цієї миті в іншому кінці коридора купувала їй виноградний напій до їжі. [60]

Coleslaw - це назва популярного в Америці салату з нашинкової свіжі капусти з додаванням різних заправок, які використовуються в якості гарніру. Така ж страва є звичною для україномовного читача, хоча вона не має спеціальної назви, тому перекладач передає її описове.

Но через протилежну картину ми спостерігаємо у перекладі великої сцени. У англійському тексті автор створює назву свята для характеристик страви, а в україномовному перекладі Д. Петрушенко використовує гастронім для пізнання саме яєць, які фарбують Великдень за християнську традицію, як і в Сполучених Штатах Америки, - крашанка.

Після церкви Мама і Поппа садили нас на тролейбус, і ми проїжджали до Бірмінгема і назад, тоді як вони ховали близько двохсот писанок по всьому подвір'ю. [61]

Після церкви мама з татом повезли нас на трамваї, і ми поїхали до Бірмінгема і назад, поки вони заховали на задньому дворі добрі двісті писанок. [60]

Наступне речення також цікаве для перекладача:

Тож я просто обходжуся, і тости у мене сухі, з простим яблучним маслом. [61]

Тому я просто відмовляюся і даю їм сухі грінки з тонким шаром яблучного варення. [60]

Всім відомий словниковий еквівалент слова масло в українській мові, але в цьому контексті вживання слова масло буде абсолютно недоречним, оскільки яблучної олії взагалі не існує. З ситуації ми розуміємо, що це певна речовина, яку, як масло, можна наносити тонким шаром на хліб. Тож тут ми

спостерігаємо американізм, який Д. Петрушенко передає шляхом контекстної заміни [24, с. 116-120].

І ось при передачі вартості страви мексиканського походження перекладач намагається зберегти екзотику для читача і транскрибує тако:

Евелін принесла коробку з тако з Белло-Тако, за три квартали від того місця, де вона жила, і місіс Тредгуд була зачарована. [61]

Цього разу Евелін принесла коробку тако із магазину Тасо Белл, що за три квартали від її будинку. Місіс Тредгуд була в захваті. [60]

Більше того, автор перекладу робить для читача замітку: мексиканський кукурудзяний пиріг із начинкою. Таким чином, автор знайомить читача з інокультурною реальністю, і таким чином проводить криміналістику.

У наступному уривку перекладач також транскрибує гастрономічну реальність, але цього разу він більше не дає жодних пояснень для читача.

Пропонуються вафлі та гарячі пиріжки, приготовані в будь-який час, і ваші улюблені бутерброди, підсмажені, подаються з найкращою кавою в місті, хот-доги для 5с, домашнє перець чилі, гамбургер, свинина, шинка, швейцарські сирні бутерброди, все на одну копійку ... [61]

... пропонуючи «вафлі на грилі та гарячі пиріжки в будь-який час та ваші улюблені гарячі бутерброди, подані з найкращою кавою в місті, хот-доги на 5 центів, домашнє чилі, гамбургери, шинку, бекон, швейцарські бутерброди з сиром, все за 10 центів» ... [60]

Це може бути пов'язано з тим, що чилі в мексиканській кухні може означати продукт (різновид перцю), соус на основі цього продукту або гарячу м'ясну страву з додаванням чилі (скорочення від *chili con carne*, що іспанськи означає «чилі з м'ясом») [24, с. 116-120].

У цьому ж прикладі виділено гастрономічні реалії для позначення страв, які активно вживались серед українців:

Пропонуються вафлі та гарячі пиріжки, приготовані в будь-який час, та улюблені бутерброди, підсмажені, подаються до найкращої кави в місті, хот-

доги для 5с, домашнє перець чилі, гамбургер, свинина, шинка, швейцарські сирні бутерброди, все на десяток ... [61]

... пропонуючи «вафлі на грилі та гарячі пиріжки в будь-який час та ваші улюблені гарячі бутерброди, подані з найкращою кавою в місті, хот-доги на 5 центів, домашнє чилі, гамбургери, шинку, бекон, швейцарські сирні бутерброди, все за 10 центів» ... [60]

Перекладач використовує транскрипції (бутерброди) або адаптивне перекодування (хот-доги, гамбургери) для передачі англомовних гурманів, що є проявом стратегії форенізації або відчуження, а також при перекладі тих самих лексичних одиниць у роботі жанр фентезі, про який ми говорили в 3.1.

Можна прослідкувати певну тенденцію, засновану на аналізі методів перекладу [13, с. 104-107] запропонував гурманам у романі "П'ять четвертинок апельсина. Таким чином, Д. Москвітіна переважно обирає стратегію одомашнення при перекладі гастрономічних реалій, характерних для англомовного світу, і стратегію форенізації, коли в тексті йдеться про кулінарні реалії, запозичені в інших культурах.

А тепер перейдемо до аналізу стратегії перекладу та методів перекладу у перекладі Наталії Ференс детективного роману Роберт Галбрейт "Шовкопряд". Він відрізняється від попереднього літературного твору для нас, насамперед тим, що охоплює ще один шар культурно специфічних гастрономів. [24, с. 116-120].

Відомо, що в силу певних історичних обставин французька мова, культура, а отже і кулінарія, мали значний вплив на англійську мову та культуру. А внесок французьких кондитерів у кулінарну культуру світу важко переоцінити, тому відгомін французької мови можна побачити у словнику як англійської, так і української.

Розглянемо такі приклади, де багато гурманів французького походження:

Я відчуваю їх погляд на нас, коли я звертаюся, щоб купити галет у продавця. [61]

Я відчуваю їх погляд, коли повертаюся до вуличного торговця, щоб купити вафельку. [59, с. 11]

Гастрономічна галетта у французькій кухні відноситься до круглої або довільної борошняної продукції з хрусткою скоринкою, яку іноді називають вафеллю на основі її характеристик [49]. В. Поляков обирає стратегію одомашнення в цьому випадку і використовує гіперонім вафлі, підкреслюючи рід-видові відношення понять, а не культурну приналежність дійсності.

Подібним чином "французькість", яка передається в оригінальному тексті, втрачається, коли перекладач вибирає загальноновживаний гіперонім цукерки.

Це схоже на величезну бонбону, яка чекає на розгортання, як залишок скибочки карнавалу. [63]

Це як величезна цукерка, з якої хочеться відклеїти обгортку, яка, здається, залишилася тут випадково після карнавалу. [59, с. 25]

У нижченаведеному уривку ми можемо відзначити кілька способів перекладу гастрономії.

У скляних дзвіночках та посуді лежать шоколадні цукерки, праліне, соски Венери, трюфелі, мандіанти, цукати, грона фундука, шоколадні черепашки, зацукровані пелюстки троянд, зацукровані фіалки ... [63]

У скляних пляшках і на тарілках - шоколад, смажений мигдаль у цукрі, «соски Венери», трюфелі, мандіани, цукати, пучки фундука, шоколадні черепашки, цукати пелюсток троянд та фіалок... [59, с. 31]

По-перше, це описовий переклад, який ми знаходимо у випадку смаженого мигдалю в цукрі. По-друге, транскрипція при перекладі лексеми мандіанти (мандіанс) без пояснення значення цієї гастрономії, що в кондитерському бізнесі означає маленькі шоколадні диски, посипані горіхами або сухофруктами [49]. Таким чином, ми бачимо, що навіть у межах одного речення перекладач застосовує обидві стратегії перекладу до еквівалентних (з точки зору культурного змісту) одиниць.

Також у цьому уривку ми зустрічаємо буквальный переклад гастрономії вже італійського походження: "соски Венери". Зауважте, що перекладач вирішує вживати ім'я солодкого в лапки, хоча перше слово імені залишається великими.

Наступний приклад демонструє зовсім інший спосіб перекладу праліне. Тут автор перекладу використовує транслітерацію та зберігає французький колір оригінального тексту, а отже, обирає стратегію попередження.

Дюжина моїх найкращих хуторів де Сен-Мало, ці маленькі плоскі праліне у формі схожих на щільно закриті устриці. [63]

Десяток моїх підписів. Маленькі цукерки у вигляді закритих устриць, фаршировані праліне. [59, с. 52]

І навпаки, у випадку з *huitres de Saint-Malo*, тобто із використанням французького інтертексту, В. Поляков узагальнює інформацію за допомогою гіпероніма делікатності, позбавляючи таким чином текст позамовного навантаження.

Я продаю мрії, маленькі потіхи, солодкі нешкідливі спокуси збити багатьох святих крах-крах-крах серед фундука та нуги. [63]

Я продаю мрії, маленькі задоволення, солодкі шкідливі спокуси, які змушують купу святих купувати горіхи та нугу ... [59, с. 54]

У наведеному вище прикладі перекладач доповнює адаптивне перекодування лексем нугою. Нуга як запозичена різновид солодошів вже є в Україні, і тому автор перекладу сміливо використовує стратегію криміналістики.

Пряниковий будинок, популярний у західному світі, перекладач створює за допомогою дослідницького перекладу - прямий дім, деякі різні види пряників, які є в нашій культурі, а тим часом гастроном не сприймає непорозуміння у читача перекладу.

А посередині вона збудувала чудову центральну частину. Пряниковий будиночок, покриті шоколадом стіни, срібні та золоті глазуровані деталі, флорентійська плитка, посипана кристалізованими фруктами, дивні лози

льоду та шоколаду, що ростуть на стінах, марципанові птахи, що співають у шоколадному дереві ... [63]

А в самому центрі вона зруйнувала чудову споруду - пряниковий будиночок. Його багаті стіни утворюють шоколадний шар, їх звинувачують у незвичних глазурованих і шоколадних лозах, ліпнині, відлитій срібною та золотою глазур'ю, даху з вафельних черепиць, покритих цукатами, на шоколадних деревах, співучих птахів марципану ... [59 стор. 31]

У цьому ж уривку ми зустрічаємося з реаліями італійського походження: флорентійською та марципановою. Якщо перший гастрономічний переклад передається за допомогою контекстної заміни (оскільки флорентійці не можуть називати вафлі, вони повинні прописати солодощі з горіхів, солоних фруктів або ягід, які поєднуються з цукром, мідним маслом і випічкою), перед яким оригінальний текст для читача; Інший гастрономічний марципан вже доволі часто використовувався українцями, і його адаптивне перекодування марципану не рідко відображається в очах українського читача, але все ж має значення екзотики.

У наступних двох уривках ми спостерігаємо, що перекладач взагалі не перекладає низку реалістичних гастрономій і залишає їх, коли вони представлені в оригінальному тексті, зберігаючи свої оригінальні написи латинською мовою (*guimauve, pain au chocolat*).

А сама відьма, темний шоколад від верхньої частини загостреного капелюха до подолу свого довгого плаща, наполовину сидить на мітлі, що насправді є гігантським гімаволом, довгим крученим зефіром, що висить на кіосках солодких продавців у карнавальні дні. [63]

Була також відьма - вся з темного шоколаду від кінчика шапки до краю довгих накидок - їхала по кімнаті, яка подає їй гігантський гімау - довгий вигнутий стебло зефіру, схожий на тих, що звисали з підносів торговців у запашних рослин під час карнавалу ... [59, с. 31]

За прилавком сиділа лише Анук, перед нею напівспечена миска з молоком і шоколадом. [63]

За прилавком сидить Анук. Перед нею недопита чашка молока і біль під шоколадом. [59, с. 95]

За допомогою перекладу рішення можна здійснити тлумачення як крайній прояв стратегії криміналістики. Слід зазначити, що в іншому випадку перекладач носить, а пояс пояснює значення розуміння.

Нарешті, останній уривок, який ми хотіли б продемонструвати, представляє великий науковий інтерес. Надалі автор роману навмисно використовує оригінальні імена французької та німецької сторін та їх правопис, щоб прочитати оригінальні тексти, які можна відчутти на смак міста, за яким головний герой так ностальгує. Тому для нас дуже дивно, що В. Поляків із п'яти культурних та особливих гастрономів передає лише одну за транскрипцією (буябес).

Париж пахне випіканням хліба та круасанів; Марсельський хуліган і часник на грилі. Берлін - криголам з квашеною капустою та картопляним салатом, Рим - морозиво, яке я їв, не заплативши в крихітному ресторані біля річки. [63]

Париж був наповнений ароматами свіжого хліба та бубликів, Марсель - запахами бульязу та смаженого часу. Пам'ятаю Берлін зі свинячою рукою з квашеною капустою та картопляним салатом, Рим із безкоштовним морозивом, яке я їв у крихітному ресторані біля річки. [59, с. 61]

Французькі круасани В. Поляков вітає культурні розваги, використовуючи гіперонім бублик. Автор перекладу експериментально дає назви страв німецької кухні: свиняча рулька, квашена капуста, картопляний салат. Звичайно, більшість україномовних читачів, мабуть, мають сильні асоціації цих країн з національною кухнею Німеччини, але, на наш погляд, у цьому випадку втрачається ефект, якого намагається досягти автор тексту.

Висновки до Розділу 3

Природа перекладу має воєнний характер, тому що він одночасно є процесом, перекладеною діяльністю та результатами цієї діяльності, який має власний текст. Відділяють два етапи процесу перекладу: повідомлення про зміну тексту оригіналу та вибір варіанта перекладу.

Кожен із них підтримує низьку вагітність. На відміну від інформаційних текстів, які належать до певної галузі, фонові знання для роботи з якою більше, ніж чітко окремі, переклад художніх текстів вимагає загальнодержавної підготовки від перекладачів, а також широкої бази знань, завдяки досягненню її головної інформації - створення естетичного враження на читачі - досягається за допомогою різних чинників на макро- та мікропорівнянні тексту твору.

Процес перекладу ускладнюється ще й тим, що художня література відображається залежно від епохи, напрямку, течії, до якої вона повинна бути. Історія художньої літератури налічує не одне століття і охоплює безліч епох, течій і напрямів, які характеризуються власними світовими сприйняттями, ідеями, темами, а також методами та способами впливу на читання. Проте цей поділ звичайно ж є умовами; він являє собою результат аналізу сукупної літературної картини постфактуму, оскільки це дивиться на будівлю. Зрозуміло, що при більш детальному розгляді, за першим планом виходить літературне розмаїття в межах будь-якого синтетично виділеного літературного прошарку (течії, напрямку).

Для полегшення процесу перекладу культурно-специфічних лексичних одиниць, які ми співвідносимося з гастрономією, переклад проводить попереднє дослідження для того, щоб визначити історичні та соціальні публікації написання літературного твору, проаналізувати особливості літературної вигоди до цього часу відновити, проаналізувати зміст твору, спираючись на біографічні відомості автора.

У практичній частині дослідження нами були проаналізовані переклади стратегії та способи перекладу культурно-спеціальних гастрономів у англо-

українських перекладачах творів, що належать до фантастичного та реалістичного жанру. У практичній частині дослідження нами були проаналізовані переклади стратегії та способи перекладу культурно-спеціальних гастронімів у англо-українських перекладачах творів, що належать до фантастичного та реалістичного жанру. Цьому поняття визначає гастроніми-неологізми, які породжують уяву автора для створення власного художника світу.

У результаті аналізу нами було виявлене, що при перекладі гастронімів-реаліїв у тексті фантастичного жанру перекладач загалом віддає перевагу стратегії одомашнення. Винятки становлять випадки, у яких гастронімом або стають загальноновживаними унаслідок глобалізаційних процесів і втрачають свою відповідну приналежність до національної національної кухні, або забороняє значне розмову та відомості. Приклади перекладу квазі-гастронімів також вказують на доматистичну тенденцію, яку можна прослідкувати через збереження в перекладах української традиції при передачі власних назв продуктів харчування та страв.

При відтворенні гастрономів у тексті жанру фентезі в основному використовуються перекодування та гіперонім.

Що стосується творів реалістичного жанру, то лише в першому з них ми змогли виявити закономірність дій перекладача. У ньому простежується тенденція до одомашнення оригінального тексту при перекладі гастрономічних реалій, властивих англомовним світам, що виявляється в описовому перекладі, використанні гіперонімів та контекстуальній заміні. Навпаки, коли йдеться про кулінарні реалії, запозичені в інших культур, перекладач використовує переважно транскрипцію.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дослідження присвячене визначенню основних стратегій і методів перекладу культурно специфічних гастрономій при перекладі художньої літератури на основі англійських романів ("Гаррі Поттер і таємна кімната", "П'ять четвертинок апельсина") і детективного роману ("Шовкопряд") та їх переклади українською мовою.

Ознайомившись з низкою праць про харчові дискурси, ми сформулювали визначення поняття "гурман" як лексичну одиницю, що відображає процеси приготування їжі чи приготування їжі, подавання та їжі. «Квазігастрономія» - це підвид гастрономії. Його особливістю є те, що квазіделітет позначає уявну, вигадану їжу та посуд, знаряддя праці.

Ми розробили семантичну класифікацію гастрономів, згідно з якою їх можна поділити на такі категорії: їжа (продукт, страва, напій); людина; заклад; дія (обробка, використання); інструмент; одиниця виміру; властивість (смак, аромат, текстура).

Ми дійшли висновку, що неперекладена лексика є синонімом нееквівалентної лексики. Однією з груп без рівнозначної лексики є реальність. При перекладі реалій можуть виникнути певні труднощі перекладу, які спричинені: відсутністю відповідної (еквівалентної) мови в мові перекладу або певним національним навантаженням.

Гастрономія відноситься до реалій або концептуальних прогалин. Серед глобальних стратегій перекладу, що використовуються для передачі культурно специфічних гурманів та квазі-гурманів, є дві: одомашнення чи одомашнення та відчуження чи криміналістика, вибір яких значною мірою залежить від домінуючих норм перекладу на даний момент.

Результати практичного етапу нашого дослідження показали, що у перекладі гастрономії в тексті жанру фентезі переважає одомашнення. Винятки спостерігаються у випадках, коли гастрономія або втрачає свою

виняткову національну особливість, або стає відомою і навіть стереотипною, що спричинено процесами глобалізації.

Що стосується квазігастрономій, ця тенденція також зберігається. В результаті, крім національного характеру, переклад також втрачає ефект фантазії та казковості.

Серед методів перекладу при відтворенні гастрономії в тексті жанру фентезі переважають перекодування та гіпероніми.

При аналізі функціонування англomовних гастрономів як об'єктів англо-українського перекладу на основі творів реалістичного жанру відбувається одомашнення вихідного тексту при перекладі реальних гастрономій та відчуження при перекладі гастрономів, що позначають об'єкти, запозичені з інших культур.

Провідними методами перекладу у творах реалістичного жанру були використання гіперонімів, контекстуальна підстановка та транскрипція.

Ми розглядаємо перспективу подальших досліджень як аналіз функціонування стратегій і методів перекладу гастрономії та квазігастрономії в дитячій літературі, а також гастрономії в інформаційних та професійних текстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие [для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений] / И. С. Алексеева. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр «Академия», 2018. – 352 с.
2. Андрієнко Т. П. Стратегії відтворення культурно-специфічних концептів і сценаріїв у перекладі художнього дискурсу [Електронний ресурс] / Т. П. Андрієнко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. –2012. –Вип. 21. – С. 10–18. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptk1_2012_21_4
3. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания // Вопросы языкознания. – 1995. – Вып. 1. – С. 37–68.
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
5. Вайсбурд М. Л. Реалии как элемент страноведения // Русский язык за рубежом. – 1972. – № 3. – С. 98-100.
6. Вайсгербер Й. Родной язык и формирование Духа [Изд. 2-е, испр. и доп.] / Вайсгербер Йоханн Лео. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 232 с.
7. Верещагин Е. М. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1990. – 246 с.
8. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980 – 342 с.
9. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт; [пер. с нем. Г. М. Рамишвили]. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.

10. Державецька І. О. Глютонічний дискурс: лексикографічний аспект / І. О. Державецька // Одеський лінгвістичний вісник. – 2014. – Вип. 4. – С. 69–72.
11. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. — Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. — 216 с.
12. Князева Т. М. Концепт ЇЖІ в культурі повсякденності [Електронний ресурс] / Тетяна Миколаївна Князева // Бібліотека наукових статей «StattiOnline». — Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/kultura/112/20887-koncept-%D1%97zhi-v-kulturi-povsyakdennosti.html>
13. Коваленко А. М. Аналіз функціонування англомовних гастрономів як об'єктів англо-українського перекладу / А.М. Коваленко, О.О. Толбатова, Т.М. Буренко, В.О. Бондаренко // International periodic scientific journal Modern engineering and innovative technologies Issue №12 Part 6 June 2020. С. 104–107.
14. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. — М. : ЭТС, 2004. — 424 с.
15. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / В. Н. Комиссаров. — М. : Высшая школа, 1990. — 253 с.
16. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов [2-изд. исправл. и доп.] / О. А. Корнилов. — М.: ЧеРо, 2003. — 349 с.
17. Лапиніна О. Л. Тематична класифікація компонентів-гастрономів фразеологічних одиниць німецької мови / О. Л. Лапиніна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. — 2015. — Вип. 14. — С. 176–178.
18. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира / З. Попова, И. Стернин. — Воронеж : Истоки, 2002. — С. 5–16.

- 19.Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
- 20.Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. – М. : Международные отношения, 2004. – 216 с.
- 21.Рябова Л. Русская и чешская цибонимия в лингвокультурологическом аспекте : дис. на соискание уч. степени magister artium (славянская филология) / Людмила Рябова. – Тарту, 2005. – 242 с.
- 22.Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Эдуард Сепир; [пер. с англ. ; под ред. А. Е. Кибрика]. – М.: Наука, 1993.– 656 с.
- 23.Симонець М.С. Структура термінів-гастронімів у французькій та українській мовах / М.С. Симонець // Вісник Донецького національного університету. – 2009. – №1. – С. 91–102.
24. Толбатова О.О. Особливості перекладу культурно-специфічної лексики // International scientific conference scientific and technological revolution of the xxi century '2020 11-12 June 2020. – С. 116–120.
- 25.Уорф Б. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б. Уорф // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып.1. – М. : Иностранная литература, 1960. – С. 145–178.
- 26.Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : учеб. пособие [для институтов и факультетов иностр. языков] / А. В. Федоров. – [5-е изд.]. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ ; М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.
- 27.Фурманова В. П. Межкультурная коммуникативная компетенция и культурно-языковая прагматика в теории и практике преподавания иностранных языков [Текст] : автореф. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / В. П. Фурманова. – М., 1994. – 58 с.
- 28.Хоссейн Джахангири Азар Безэквивалентная лексика как свернутый дискурс : автореф. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Хоссейн Джахангири Азар. – М., 1999. – 23 с.

- 29.Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад” / Л. М. Черноватий. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.
- 30.Шлейермахер Ф. О разных методах перевода. Лекция, прочитанная 24 июня 1813 г. / Ф. Шлейермахер ; [перевод Н. М. Берновской ; под ред. А. Л. Борисенко и А. Ю. Зиновьевой] // Вестник Московского университета. Серия 9 : Филология. – 2000. – No 2. – С. 127–145.
- 31.Якобсон Р. О лингвистических аспектах перевода / Р. Якобсон // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике / [отв. ред. В. Н. Комиссаров]. – М. : Международные отношения, 1978. – С. 16–25.
- 32.Barthes R. Toward a Psychosociology of Contemporary Food Consumption [Electronic resource]. – Mode of access : <http://layoftheland.net/archive/art6933-2011/readings/barthes.pdf>.
- 33.Bassnett S. Translation Studies [3rd ed.].– London: Routledge, 2002. –176p.
- 34.Chesterman A. From ‘Is’ to ‘Ought’: Laws, Norms and Strategies in Translation Studies /A.Chesterman // Target. – 1993. – Vol. 5, N 1.– P.1–20.
- 35.Daniel C. Voracious children : who eats whom in children’s literature / Carolyn Daniel. – NY, L: Routledge, 2006. – 265 p.
- 36.Gideon Toury: The Nature and Role of Norms in Translation [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.tau.ac.il/~toury/works/GT-Role-Norms.htm>
- 37.Hermans Th. Revisiting the Classics. Toury’s Empiricism Version One // The Translator. – 1995. – Vol. 1, N 2. – P. 215–223.
- 38.Krings H. P. Translation problems and translation strategies of advanced German learners of French / H. P. Krings // Interlingual and intercultural communication. – Tübingen : Narr., 1986. – P. 263-75.
- 39.Levi-Strauss C. The Culinry Triangle / Claude Levi-Strauss // Food and Culture: a Reader / [Ed. by C. Counihan, P. van Esterik]. – NY, L.: Routledge, 2013. – 3rd ed. – P. 40-47.

40. Lörcher W. Translation. Performance, Translation Process, and Translation Strategies. A Psycholinguistic Investigation / W. Lörcher. – Tübingen : Narr., 1991. – 307 p.
41. E. Linguistics and Ethnology in Translation-Problems [Electronic resource] / Eugene Nida // Linguistics and Ethnology in Translation-Problems. – Mode of access : <https://doi.org/10.1080/00437956.1945.11659254>
42. Oster U. Eating and drinking seen through translation: A study of food-related translation difficulties and techniques in a parallel corpus of literary texts // Ulrike Oster, Teresa Moles-Cases [Electronic resource]. – Mode of access : <http://akademai.com/doi/abs/10.1556/084.2016.17.1.3>
43. Papers in Translation Studies / [Ed. by S. Izwaini]. – Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015. – 267 p.
44. Sapir E. Language: An Introduction to the Study of Speech [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bartleby.com/186/>
45. Siran H. La extranjerización y la domesticación de la traducción gastronómica según la tipología textual [Electronic resource] / Huang Siran. – Universidad Autònoma de Barcelona, 2008. Trabajo de fin de máster. – Mode of access : http://grupsderecerca.uab.cat/txicc/sites/grupsderecerca.uab.cat/txicc/files/Huang%20Siran_extranjerizaci%C3%B3n_y_domesticaci%C3%B3n_de_la_traducci%C3%B3n_gastron%C3%B3mica_seg%C3%BAn_la_tipologia_textual.pdf – (Última consulta: 09.04.2017)
46. The Routledge Companion to Translation Studies / [Ed. by Jeremy Munday]. – London : Routledge, 2009. – 304 p.
47. Venuti L. The Translator's Invisibility. A history of Translation. – L., NY : Routledge, 2004. – 353 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

- 48.Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф.С. Бацевич. – Режим доступу : <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>
- 49.Википедия = Свободная энциклопедия «Википедия» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org>.
- 50.Вікіпедія = Вільна енциклопедія «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.
- 51.Вікісловник = Вільний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wiktionary.org/>
- 52.Прислів'я та приказки про їжу та хліб [Електронний ресурс] // Українські традиції. – Режим доступу : <http://traditions.in.ua/usna-narodna-tvorchist/pryslivia-ta-prykazky/23-pryslivia-ta-prykazky-pro-izhu-ta-khlib>
- 53.Публічний електронний словник української мови «УКРЛІТ.ОРГ» [Електронний ресурс] // Публічна електронна бібліотека української художньої літератури. – Режим доступу : <http://ukrlit.org/slovnuk>
- 54.Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія/ О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К, 2010. – 844 с.
- 55.Classes.ru / О.С. Ахманова Словарь лингвистических терминов – О. С. АХМАНОВА СЛОВАРЬ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://classes.ru/grammar/174.Akhmanova/source/worddocuments/_htm.]
- 56.Harry Potter Wiki (FANDOM powered by Wikia) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://harrypotter.wikia.com/>
- 57.Oxford Dictionaries [Electronic resource]. – Oxford :Oxford University Press, 2018. – Mode of access: <https://en.oxforddictionaries.com>
- 58.Webster's Online Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.webster-dictionary.org/>.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

- 59.Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф.С. Бацевич. – Режим доступу : <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>
- 60.Википедия = Свободная энциклопедия «Википедия» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org>.
- 61.Вікіпедія = Вільна енциклопедія «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.
- 62.Вікісловник = Вільний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wiktionary.org/>
- 63.Прислів'я та приказки про їжу та хліб [Електронний ресурс] // Українські традиції. – Режим доступу : <http://traditions.in.ua/usna-narodna-tvorchist/pryslivia-ta-prykazky/23-pryslivia-ta-prykazky-pro-izhu-ta-khlib>
- 64.Публічний електронний словник української мови «УКРЛІТ.ORG» [Електронний ресурс] // Публічна електронна бібліотека української художньої літератури. – Режим доступу : <http://ukrlit.org/slovnuk>
- 65.Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія/ О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К, 2010. – 844 с.
- 66.Classes.ru / О.С. Ахманова Словарь лингвистических терминов – О. С. АХМАНОВА СЛОВАРЬ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://classes.ru/grammar/174.Akhmanova/source/worddocuments/_htm.
- 67.Harry Potter Wiki (FANDOM powered by Wikia) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://harrypotter.wikia.com/>
- 68.Oxford Dictionaries [Electronic resource]. – Oxford :Oxford University Press, 2018. – Mode of access: <https://en.oxforddictionaries.com>
- 69.Webster's Online Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.webster-dictionary.org/>.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

70. Гаррис Дж. Шоколад : роман / Джоан Гаррис ; переклад з англ. В. Полякова – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. – 320 с.
71. Книга "Смажені зелені помідори в кафе «Зупинка»" - Скачать безплатно, читать онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rulit.me/books/smazheni-zeleni-pomidori-v-kafe-zupinka-read-421718-36.html>
72. Книга "Fried Green Tomatoes at the Whistle Stop Cafe" – Скачать безплатно, читать онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rulit.me/books/fried-green-tomatoes-at-the-whistle-stop-cafe-read-375327-21.html>
73. Книга: Гаррі Поттер і філософський камінь / Джоан К. Ролінг Гаррі Поттер і філософський камінь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.e-reading.club/bookreader.php/1000021/Roling_Dzhoan_-_Garri_Potter_i_filosofskiy_kamin.html
74. Chocolat – Harris Joanne [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.e-reading.club/book.php?book=80090>
75. Harry Potter and the Chamber of Secrets / Дж. К. Ролінг; переклад з англ. В. Морозов – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 272 с.
76. Five Quarters of the Orange / Джоан Гарріс; переклад з англ. Д. Москвітін – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 456 с.
77. The Silkworm / Роберт Галбрейт; переклад з англ. Н. Ференс – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. – 544 с.

SUMMARY

Food is an essential part of the human life, though not only in physiological meaning. Long ago it became one of the components of the culture of the humankind. Food is reflected in folklore and different kinds of the art, e.g., visual arts, cinema and, of course, literature. Many food items have even acquired the features of the complete symbol (additional information that is not directly related to their objective essence).

Moreover, some products and dishes are culturally specific, which means that their names constitute a range of difficulties for a translator. Therefore, the need for a complex research of such lexical units taking into consideration their linguistic, cultural and cognitive characteristics in the context of translation becomes relevant.

The main aim of our research lies in studying peculiarities of translation strategies that are applied when translating gastronyms (words denoting objects, subjects and actions concerned with the sphere of food).

For the research we use three fiction novels and their translations into Ukrainian. One of them is of the fantastic genre – Harry Potter and the Chamber of Secrets by J. K. Rowling, and the rest are of the realistic genre: Five Quarters of the Orange by J. Harris and The Silkworm by J. Rowling.

The choice of the scientific methods we use in this research is determined by its aim and tasks. There are both general scientific methods and those which are specific for the translation studies. So, we apply the following methods: classification analysis, comparative analysis, semantic structure analysis, functional analysis and inductive reasoning.

The scientific novelty of our research consists in explaining the terms “gastronym” and “quasigastronym” in the framework of translation and elaborating a semantic classification of gastronyms as well as determining the peculiarities of the application of the translation procedures and strategies when translating culturally-specific gastronyms in fiction from English into Ukrainian. The results

of the research can be used in the translation studies, lexicology, comparative linguistics and in courses for the students who major in linguistics or translation studies.

The points to present:

We denote gastronyms as lexical units that name kinds of food and aspects of human life concerned with food. In the context of translation these units become translation difficulties when they have culturally specific features or national character.

There are two strategies that can be used by a translator: domestication and foreignization. The choice of a strategy is governed by unstable translation norms that depend on many extralinguistic factors.

When dealing with culturally specific gastronyms in works of fantastic and realistic genres, we cannot define one leading strategy. Though, the main procedures the translators use in the materials we analyzed are transliteration and transcription, hyperonyms, descriptive translation and context substitution.

Our research consists of the Introduction, three chapters, their subchapters and conclusions, general conclusions, the list of references used in the body of the paper and the Summary.

Chapter 1 deals with the definitions of “gastronym” and “quasigastronym” and the terms that are used as their synonyms. Here we also dwell on the existing classifications of food-related terms and provide our own semantic classification of gastronyms based on the analysis of the research materials.

Chapter 2 is dedicated to the analysis of the translation difficulties concerned with culturally specific lexics and the ways to overcome them. Then we discuss the nature of translation strategies as well as norms that influence the choice of a strategy. This chapter also includes the overview of scientific methods used in the research.

Chapter 3 concentrates on the analysis of the translation procedures and translation strategies applied to reproduce culturally specific gastronyms in the aforesaid translation texts.

The Conclusions summarize the findings of our research and outline the prospects of further research.

The list of reference materials consists of 77 items, referred to in the text of the research.

The results of the research were presented at the International scientific conference SCIENTIFIC AND TECHNOLOGICAL REVOLUTION OF THE XXI CENTURY '2020 on June 11-12 – P. 116–120 and at the International periodic scientific journal Modern engineering and innovative technologies Issue №12 Part 6 June 2020. The article “ANALYSIS OF THE FUNCTIONING OF ENGLISH GASTRONOMES AS OBJECTS OF ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION” was published in the International periodic scientific journal Modern engineering and innovative technologies Issue №12 Part 6 June 2020 P. 104–107.

Бібліографічний опис: Толбатова О.О. **Гастроніми в англомовних художніх творах та їх відтворення українською мовою:** магістерська робота (спеціальність 035.4 - філологія) / Сумський державний педагогічний університет.

Кафедра германської філології. Науковий керівник: Буренко Т.М., к.філ.н., доцент. – Суми 2020 р., 70 сторінок.

Зміст роботи (анотація): Дослідження присвячене визначенню основних стратегій і методів перекладу культурно специфічних гастрономій при перекладі художньої літератури на основі англійських романів ("Гаррі Поттер і таємна кімната", "П'ять четвертинок апельсина") і детективного роману ("Шовкопряд") та їх переклади українською мовою.

Ми розробили семантичну класифікацію гастрономів, згідно з якою їх можна поділити на такі категорії: їжа (продукт, страва, напій); людина; заклад; дія (обробка, використання); інструмент; одиниця виміру.

Ми дійшли висновку, що неперекладена лексика є синонімом нееквівалентної лексики. Однією з груп без рівнозначної лексики є реальність. При перекладі реалій можуть виникнути певні труднощі перекладу, які спричинені: відсутністю відповідної (еквівалентної) мови в мові перекладу або певним національним навантаженням.

Результати практичного етапу нашого дослідження показали, що у перекладі гастрономії в тексті жанру фентезі переважає одомашнення. Винятки спостерігаються у випадках, коли гастрономія або втрачає свою виняткову національну особливість, або стає відомою і навіть стереотипною, що спричинено процесами глобалізації.

Ми розглядаємо перспективу подальших досліджень як аналіз функціонування стратегій і методів перекладу гастрономії та квазігастрономії в дитячій літературі, а також гастрономії в інформаційних та професійних текстах.

Ключові слова: гастроніми, квазі-гастроніми, перекладознавство, гіпероніми, транскрибування.